

LUNDS
UNIVERSITET

Bosniska flyktingars beskrivningar av sitt sociala nätverk -

De första levnadsåren i jämförelse med idag

Fatima Ruznic & Selma Hodzic

Kandidatuppsats

Helsingborg Campus VT 2022

Handledare: Carina Gallo

Abstract

Authors: Selma Hodzic and Fatima Ruznic

Title: *"Bosnian refugees descriptions of their social network - the first years of living in Sweden in comparison to today* [translated title]

Supervisor: Carina Gallo

Assessor: Lunds University

This paper will examine the Bosnian refugees social network, the first years of living in Sweden and the social network they have today. The study aims to compare the changes described in the Bosnian refugees' social networks in Sweden over time. We are striving to identify what differences the group describes but also what similarities can be distinguished. We have approached this study with a qualitative method and used semi structured interviews, interviewing six Bosnian refugees about their social network. This study will examine the interviewees' stories through three theoretical approaches: social capital, socialization and cultural competence. The conclusion of this paper is that the interviewees described a tendency to socialize with other refugees from former Yugoslavia in the refugee camp as well as other individuals with similar backgrounds in their first years in Sweden. We have also found that the interviewees have gone through a socialization process and describe that their social network consists more of Swedes today but also of people with various backgrounds. The results of this study show that the most significant factors that have contributed to a change in our respondents' social networks are learning the language and gaining knowledge over time about Swedish culture.

Keywords: "Bosnian refugees", "social network", "Sweden", "integration", "ethnic diversity"

Förord

Inledningsvis, vill vi tacka våra sex respondenter för att de har varit intresserade av att dela med sig av en sårbar men också väldigt viktig del av deras liv, när de flydde från krig och kom till ett nytt land där de började om från början. Vi är tacksamma över att ha fått höra och lära oss något nytt vilket har gjort att vi har fått ett nytt perspektiv på bosniska flyktingar.

Vi vill även tacka vår handledare Carina Gallo och vår grupp för att ha varit så positiva och hjälpsamma under skrivprocessen.

Sist men inte minst är vi även tacksamma för varandra och den vänskap som växt fram under tiden vi har skrivit och samarbetat.

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Arbetsfördelning.....	6
2. Kunskapsläge	6
2.1 Litteratursökning.....	6
2.2 Kriget i Bosnien och diaspora.....	7
2.3 Bosniska flyktingar dåtida sociala nätverk.....	8
2.4 Bosniska flyktingars nutida sociala nätverk.....	11
3. Teoretiska utgångspunkter	12
3.1 Socialt kapital.....	13
3.2 Socialisation.....	14
3.3 Kulturell kompetens.....	15
4. Metod	16
4.1 Inledning.....	16
4.2 Förförståelse.....	17
4.3 Metodologiska överväganden.....	17
4.4 Urval och undersökningspopulation.....	18
4.5 Metodens tillförlitlighet.....	19
4.6 Databearbetning.....	20
4.7 Forskningsetiska överväganden.....	22
4.8 Metodens förtjänster och begränsningar.....	23
5. Resultat och analys	25
5.1 Inledning.....	25
5.2 Presentation av intervjupersoner.....	26
5.3 Bosniska flyktingars sociala nätverk de första åren i Sverige.....	26
5.3.1 Nätverkande med andra bosniska flyktingar.....	26
5.3.2 Sociala nätverk som en tillgång och resurs.....	29
5.3.3 Geografisk närhet och tillgänglighet.....	30
5.3.4 Nätverkande med andra grupper till följd av gemensamma intressen.....	32
5.4 Bosniska flyktingars sociala nätverk idag.....	33
5.4.1 Vikten av familj.....	33
5.4.2 Kontakt med andra kulturer.....	34
5.4.2 Känslan av tillhörighet.....	35
5.4.3 Ett snävare socialt nätverk idag.....	37
5.5 Förändring i de bosniska flyktingarnas sociala nätverk över tid.....	38
5.5.1 Det svenska språket och kulturen.....	38
5.5.2 Bosniska kulturen bibehålls i det sociala nätverket.....	40
5.5.3 Individualisering.....	41
6. Avslutande diskussion	42
7. Referenslista	45
8. Bilagor	50
8.1 Bilaga 1.....	50
8.2 Bilaga 2.....	51
8.3 Bilaga 3.....	52

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Idag är flyktingfrågan ett omdebatterat ämne, då vi ser stora flyktingströmmar i Europa. Detta bland annat till följd av att 13 miljoner människor från Ukraina är idag på flykt undan krig (UNHCR, 2022). Många ukrainska flyktingar fick lämna delar av sin familj kvar i det krigsdrabbade Ukraina (ibid.). Denna flyktningsvåg som vi ser idag, skedde även i Europa på 1990-talet efter uppbrottet av Jugoslavien (Migrationsverket, 2021).

Det forna jugoslaviska uppbrottet och uppdelning mellan medlemsländer i början av 1990-talet resulterade i ett krig, präglad av fasa, sorg och krigsförbrytelse i form av bland annat etnisk rensning av bosniska muslimer (Migrationsverket 2021). Kriget drev, för första gången sedan andra världskriget, rekordstora mängder människor på flykt mitt i Europa (ibid.). Enligt SCB sökte över 80 000 bosniska flyktingar asyl i Sverige år 1992 (SCB, 2022). Maja Povrzanovic Frykman (2012, s. 1-2) skriver i sin artikel att mellan 1992–1995 tog Sverige emot 60 000 bosniska flyktingar (Frykman 2012, s. 1f). I juni 1993 valde Sverige att gå en annan väg jämfört med grannländerna och beslutade om att ge de bosniska flyktingarna permanent uppehållstillstånd på humanitära grunder (Appelqvist 2000, s. 89f; Eastmond 1998, s. 163). De flesta var unga bosniska muslimer som kom från högutbildade familjer med olika sociala och geografiska områden runt om hela Bosnien och Hercegovina (ibid.). De blev fördelade och placerade i olika kommuner runt om i Sverige och på väldigt kort tid bildade de bosniska flyktingarna föreningar i dessa kommuner (Eastmond 1998, s. 163).

Många familjemedlemmar som var kvar i Bosnien flydde senare till Sverige och detta möjliggjorde att familjerna kunde återförenas och i sin tur påbörja ett nytt liv tillsammans i Sverige (Eastmond 1998, s. 163f). Eastmond (2011) förklarar att de bosniska flyktingarnas sociala nätverk hade blivit förstörda till följd av kriget. Familjen spelade nu en viktigare roll gällande förtroendet men också hanteringen av känslor kring flykten från kriget. Att ha familjen nära visade sig vara en väldigt viktig faktor för viljan och strävan efter att bli en del av det svenska samhället (Eastmond 2011, s. 286).

Förväntan på ens vilja om att bli svensk kan vara en betydande stressfaktor för en flykting, likaså är social isolering en stressfaktor som kan förvärra den psykiska ohälsan (Buhgra et al 1997 se Östman 2008). Flera rapporter visar att social isolering är den mest utmärkande faktorn för psykisk ohälsa. Olika grupper av flyktingar hanterar social isolering på olika sätt (Östman 2008, s. 15f). Huysmans et al. (2021) beskriver i sin artikel att det sociala nätverket är ett viktigt verktyg för en individs tillgång till socialt stöd, uppskattning och emotionell närhet. Det sociala nätverket ger även individen en möjlighet att slappna av och att kunna känna känslan av ömsesidig lojalitet i sina relationer med andra (Huysmans et al., 2021, s. 3235f).

Att undersöka bosniska flyktingars beskrivningar av deras sociala nätverk är av högt intresse för socialt arbete eftersom socionomer är i princip de första ansiktena som dessa människor möter efter flykt till Sverige. Studien är viktigt för att öka kunskap om det sociala nätverkets roll i etablering, känsla av trygghet och trivsel i ett nytt främmande land. Genom att undersöka gruppen bosniska flyktingar som har varit tvungna att fly till en nytt land med en annan kultur kan vi utvinna en djupare kunskap om det sociala nätverkets roll i etablering i Sverige över tid. Statistik från år 2007 visar att bosniska flyktingar är mer framgångsrika på arbetsmarknaden jämfört med andra flyktinggrupper (Frykman 2017, s. 1f). Bosniska flyktingar beskrivs även som den "osynliga rasen" i bland annat St. Louis och att de även har det lättare att beblanda sig med den västerländska dominerande kulturen jämfört med andra flyktinggrupper (Karamehic-Muratovic, Cheah & Matsuo, 2016 s. 24) Kunskapen om det sociala nätverkets betydelse för bosniska flyktingar kan sedermera appliceras på andra framtida flyktinggrupper med liknande förutsättningar. Forskning om bosniska flyktingars sociala nätverk kan därför ha en relevans för dagens ukrainska flyktingar eftersom det finns likheter mellan flyktinggrupperna. De båda flyktinggrupperna har flytt till Sverige med anledning av krig och båda är ett östeuropeisk folkslag som kan ses som den "osynliga rasen". Forskning om betydelsen av det sociala nätverket för bosniska flyktingar kan möjliggöra att socialarbetare idag kan använda kunskap om det sociala nätverket som ett verktyg för att kunna förstå men också skapa en trygg och meningsfull vardag för nutidens ukrainska flyktingar samt även andra eventuella framtida liknande flyktingar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att undersöka hur bosniska flyktingar beskriver sitt sociala nätverk de första levnadsåren i Sverige jämfört med hur det ser ut idag.

- Hur beskriver bosniska flyktingar sitt sociala nätverk de första levnadsåren i Sverige?
- Hur beskriver bosniska flyktingar sitt sociala nätverk idag?
- Vilka förändringar över tid går det att urskilja i de bosniska flyktingarnas beskrivningar av deras sociala nätverk i Sverige?

1.3 Arbetsfördelning

Avsnittet behandlar hur arbetsfördelningen har sett ut, då studien är skriven av två författare. Varje författare har genomfört tre intervjuer var och transkriberat tre intervjuer var. Det insamlade materialet har sedan bearbetats tillsammans. Kurslitteratur och vetenskapliga artiklar har sökts och läst av båda författarna för att sedan kunna användas till problemformuleringen och kunskapsläget. Metod och teori har författarna skrivit gemensamt. Författarna har i princip arbetat tillsammans på alla delar av arbetet genom regelbundna träffar per telefon, vilket har underlättat arbetsprocessen. Författarna har skrivit vissa delar separat såsom bland annat problemformulering och kunskapsläget. Gemensamt fokus för båda författarna i arbetet har varit diskussions- och analysdelen samt avslutande diskussion.

2. Kunskapsläge

2.1 Litteratursökning

Vi har inhämtat forskning till kunskapsläget genom att söka på Lubsearch, Libris och Google Scholar med följande sökord: “Bosnians refugee”, “Bosnian* refugees integration in Sweden”, “Bosnians refugees* exile”, “Bosnians* networks”, “bosnian refugees*leisure time”, “Bosnian refugees* social network”. Vi har inledningsvis sökt på generell information om bosniska flyktingar för att få en övergripande överblick på gruppens integration och förutsättningar respektive motgångar som flyktingar. För att bredda kunskapsinhämtningen på målgruppen har vi

både använt oss utav svenska och internationell forskning. Därefter har vi använt oss av kombinationer av ord för att avgränsa våra sökningar till forskning som berör studiens syfte och frågeställningar. Studiens syfte är att undersöka hur bosniska flyktingar beskriver sitt sociala nätverk de första levnadsåren i Sverige jämfört med hur det ser ut idag. Våra sökord i sökning av information har därför till mestadels utgått från kärnbegrepp som socialt nätverk, fritid, vänskap och förening.

2.2 Kriget i Bosnien och diaspora

I detta delavsnitt kommer vi att definiera begreppet “bosniska flyktingar” och ge en kort beskrivning av målgruppens bakgrund och geografiska historia. Detta eftersom målgruppens historia, erfarenheter och ursprung har en stor påverkan på hur gruppens sociala nätverk såg ut de första levnadsåren och hur det ser ut idag i Sverige.

Masha Komolova, Monisha Pasupathi och Cecilia Wainryb (2020, s. 1) beskriver begreppet “bosniska flyktingar” som en grupp som under bosniska kriget mellan åren 1992 och 1995 tvingades lämna sina hem i Bosnien. Miljoner av bosnier var tvungna att fly deras hemland och 1,3 miljoner sökte asyl i flera västerländska länder (Halilovich, 2016). Liliana Riga och James Kennedy (2012, 869f) beskriver gruppens utsatthet under kriget som ‘enormous magnitude of human rights violations’, där bland annat bosniska flyktingar under kriget blev utsatta för koncentrationsläger för systematisk våldtäkt, tortyr och avrättning av civila, systematiska förföljelser och genocid. Bland bosniska flyktingar är PTSD symptom höga, men att symptomerna beskrivs med tanke på de traumatiska händelserna de upplevt under kriget inte överraskande (Thulesius & Hakansson, 1999 s. 172). Masha Komolova, Monisha Pasupathi och Cecilia Wainryb (2020, s. 1f) föreslår även att landets grymma historia har gjort att gruppen bosnier är speciellt känsliga för etnisk diskriminering, till och med när de möter subtila och indirekta former av diskriminering.

Trots trauman från kriget har vi funnit forskning som indikerar på att målgruppen har lyckats etablera sig och integrerats i värdlandet. I statistik från år 2007 beskrivs det bland annat att gruppen bosniska flyktingar är i jämförelse med andra flyktinggrupper mer framgångsrika,

främst på arbetsmarknaden (Frykman 2017, s. 1f). Bosniska flyktingar beskrivs i studier som den “osynliga rasen” och beskrivs vara lika den dominerande kulturen i västländerna, vilket har gjort att bosniska flyktingar har det lättare att beblanda sig i den dominerande kulturen än andra flyktinggrupper (Karamelic-Muratovic, Cheah & Matsuo, 2016 s. 24). I Stevan Weines artikel beskrivs det att bosniska flyktingar njöt av möjligheter till nya sociala kontakter, utbildningar och arbeten som fanns i det nya landet i exil. Samtidigt hade flyktingarna nostalgiska minnen och tankar om deras liv i Bosnien som bland annat kunde knytas an till flyktingarnas sociala nätverk (Weine et Al., 1995).

2.3 Bosniska flyktingars dåtida sociala nätverk

För att förstå komplexiteten i bosniska flyktingars sociala nätverk, vill vi först presentera forskning som finns kring sociala nätverk, där vikten av det sociala nätverket för individer och grupper förklaras. Detta kommer sedan att anknytas till befintlig forskning om bosniska flyktingars sociala nätverk innan och efter exil.

Socialt nätverk är ett viktigt verktyg som ger individer socialt stöd och uppskattning samt emotionell närhet till sina sociala relationer (Huysmans et al., 2021, s. 3235). Socialt nätverk beskrivs ge individen känslan av att vara älskad, saknad, förstådd, sedd och värdefull. Det ger även individen känsla av att kunna luta sig tillbaka mot relationer samt att kunna känna en emotionell närhet och känsla av ömsesidig lojalitet i sina relationer (Huysmans et al., 2021, s. 3233ff). I Huysmans et al. artikel (2021) beskrivs det att sociala nätverk är viktigt för att individer ska kunna dela med sig om sina drömmar samt att ha någon som tröstar, uppmuntra, försvarar och göra dem glada (ibid.) Sociala nätverk beskrivs kunna vara formella, där specifika individer samspelar med varandra som exempelvis familjemedlemmar. De kan även vara informellt, där individen är en del av en större gemenskap av människor exempelvis en etnisk gemenskap (Huysmans et al., 2021, s. 3223ff; Suter, 2021, s. 705).

Migration kan ha olika effekter på den psykiska hälsan och kan vara psykisk påfrestande (Um et al., 2022; Handlos et al., 2015). Miller et al. (2002, s. 5) beskriver i sin artikel att bosniska flyktingar led av exil relaterade stressfaktorer, där de ofta jämförde sitt liv i Bosnien innan exil

och sitt liv efter exil. Bosniska flyktingar jämförelse bland annat sitt rikliga sociala nätverk som de hade i Bosnien med brist på sociala relationer och socialt stöd i deras nuvarande liv (Miller et al., 2002 s. 5). Detta eftersom de i Bosnien hade nära vänner, familj och släkt samt grannar som de kunde vända sig när de behövde meningsfull emotionell närhet (Miller et al., 2002; Huysmans et al., 2021, s. 3238). I Bosnien beskrivs det sociala nätverket bestå av att man regelbundet besökte sina släktingar och grannar, speciellt om de bodde i närheten (Miller et al., 2002 s. 5ff). Många bosniska flyktingar beskriver därför ett rikt socialt liv i Bosnien, där man träffade vänner och familj dagligen. Vänner, grannar och släkt hjälpte ofta varandra vid behov (ibid.). Det sociala nätverket som de bosniska flyktingarna hade i Bosnien, beskriver dem många gånger som en gemensam "stor familj", vilket de inte har i exil (Miller et al., 2002 s. 5).

Kontrasten mot tidigare liv i Bosnien gjorde att många bosniska flyktingar upplevde social isolering i exil (Miller et al., 2002 s. 5; Green, 2018 s. 11. Detta eftersom de bosniska flyktingar beskriver att de inte hade det sociala stödet av vänner och familj samt hjälp av grannar vid behov som i Bosnien (Miller et al., 2002 s. 5). Denna förändring i det sociala nätverket i exil har även för vissa individer inneburit en känsla av att vara obekväma och inte tillhöra den nya platsen (Handlos et al., 2015). Många bosniska flyktingar upplevde därför en känsla av hopplöshet till möjligheterna att skapa ett nytt och meningsfullt liv i exil eftersom det var en stark kontrast till drömmarna och strävan de hade arbetat mot i Bosnien (Miller et al., 2002 s. 5). Äldre flyktingar beskriver även att deras enda hopp i det nya landet var att kämpa för sina barn och att se till att de har en bra och lyckad framtid i landet (Miller et al., 2002 s. 8; Weine, et Al., 1995 s. 5).

Vidare, beskriver Miller et al. (2022, s. 5) att trots att vissa bosniska flyktingar började skapa nya vänskaper och bygga upp ett nytt socialt uppskattnings system, fanns det krigsrelaterade förluster som döda familjemedlemmar och vänner samt anhöriga som stannade kvar i krigsdrabbade Bosnien. Uppbrott från familj beskrivs som en av de mest smärtsamma i bosniska flyktingars liv i exil, då de förlorade emotionell närhet och stöd vilket ledde till en upplevelse av isolation och ensamhet (Miller et al., 2002 s. 6). Den emotionella närheten och uppskattningen beskrivs ges för det mesta av en individs inre cirkel som består av mycket viktiga personer i den enskildes liv. Den inre cirkeln består oftast av familj och vänner och är särskild viktig när man är ny i ett främmande land (Huysmans et al., 2021, 3233f). Bosniska flyktingar som hade sin kärnfamilj

samlade i exil verkade därför mindre påverkade av intensiv isolation till följd av separation från släkt och vänner i Bosnien (Handlos et al., 2015; Kristiansen et al., 2015, s. 9f; Miller et al., 2002 s. 7).

Dock beskriver Hertz (2015) i sin artikel att flyktingar har en benägenhet att skapa ett nytt och komplext socialt nätverk i flera olika länder i världen. Flyktingar och migranter beskrivs ha lokala, nationella och transnationella nätverk eftersom de nätverkar med nytt folk från det land de har flyttat till samtidigt som de fortfarande har kontakt med sin familj, släkt och vänner i hemlandet och även i andra länder (Hertz, 2015 s. 70ff). Å andra sidan visar Huysmans et al. (2021) studie att flytt från ett land till ett annat land innebär även att individen lämnar en del av sitt sociala nätverk och har i det nya landet begränsat med sociala kontakter utöver sin kärnfamilj. Huysmans et al. (2021) föreslår att nykomlingar i ett nytt land är i ständiga påtryckningar att hitta en balans mellan att vårda existerande sociala nätverk och att skapa nya. Ibland när nya sociala relationer och nätverk skapas, kan individen dra sig undan från sitt gamla sociala nätverk (Huysmans et al., 2021, s 3237ff).

Suter (2021) föreslår i sin artikel att sociala nätverk som baseras på en känsla av tillhörighet på grund av gemensam etnisk bakgrund kan vara till fördel i individuella integreringsprocessen. Sociala nätverk som består av gemensam etnisk tillhörighet kan även leda till bredare sociala nätverk med individer från olika bakgrunder. Resursrika individer som tillhör etniciteten kan vara avgörande för att kollektivet ska nätverka med andra grupper i samhället, oftast med gruppen som utgör en majoritet i samhället (Suter, 2021, s. 701). Det finns ofta en tendens att vänskap bildas mer symboliskt på grunderna av gemensam religion, etnicitet eller ideologi. Detta för att det är ett sätt att stärka sin egen självidentitet (Suter, 2021, s. 705). Green (2018, s. 10) beskriver detta även i sin vetenskapliga artikel, där de bosniska flyktingar beskrev i en studie att de tyckte att det var viktigt med socialt stöd från existerande bosniska samfund och från andra människor från Bosnien när de först tvingades leva i exil. Detta eftersom man kände en gemenskap då man var från samma land och satt i samma situation. Man umgicks därför ofta med varandra och gav varandra socialt stöd (ibid.).

2.4 Bosniska flyktingars nutida sociala nätverk

I detta delavsnitt kommer vi att presentera befintlig forskning på hur de bosniska flyktingar beskriver sitt nutida sociala nätverk samt vilka förändringar som har skett över tid i bosniska flyktingar sociala nätverk i exil.

Huysmans et al. (2021 s. 3235) beskriver i sin vetenskapliga artikel att det sociala nätverk förändras över tid, där människor bygger upp nya relationer, nya bekantskaper och förlorar kontakt med andra. Vissa sociala nätverk varar i en livstid, medan vissa skapas till följd av intressen och försvinner när individens mål har blivit uppnådda (Huysmans et al., 2021, s. 3235). Detta fenomen beskrivs även av Greens (2018, s. 11) studie, där de bosniska flyktingar i studien beskriver att de slutade umgås med andra bosniska flyktingar eftersom man inte behövde mer emotionellt stöd. Man insåg även att man inte hade något gemensamt med varandra förutom att man var från samma område i Bosnien (ibid.). Många bosniska flyktingar idag beskrivs ha dragit sig undan bosniska umgängen i det nya landet och har vänner av andra nationaliteter (Green, 2018 s. 11; Halilovich, 2014). De beskrivs även vara vänner med andra bosnier utanför det bosniska samfundet, som i stället har liknande tankesätt och moral samt gemensamma intressen för den dominerande kulturen (ibid.). Distanseringen av bosniska samfund beskrivs både bero på assimilering och att man vill distansera sig från etniska och religiösa grupper samt nationalism (Green, 2018 s. 14f). Bosnier i exil som har god kontakt med familj och släkt i Bosnien beskrivs ha mer koppling till landet än dem som inte har (ibid.).

I kontrast mot det Green (2018 s. 11) beskriver i sin forskning, menar Kelly (2003, s. 45-46) att bosniska flyktingar inte är socialt isolerade utan att de själva aktivt väljer att förbli isolerade. Detta eftersom bosniska flyktingar beskriver vänskapsrelationer i värdlandet som tillfälliga och dem vänskap relationerna i Bosnien som det äkta (ibid.). Kelly (2003, s. 45-46) förklarar att ibland kunde den nya vänskapen vara nära, men oftast har bosnier i exil mycket mindre socialt nätverk än vad de hade i Bosnien. Oftast är målgruppens närmsta vänner även dem som de hade innan kriget i Bosnien (ibid.). I studier föreslås det även att kriget i Bosnien inte endast splittra familj och vänskapsnätverk, utan gjorde även att återuppbyggnad av sociala nätverk svårt eftersom många bosniska flyktingar hade det svårt att lita på folk efteråt (DeBruin-Parecki & Klein, 2003; Kelly, 2003, s. 45f).

Metivier, Stefanovic och Loizides (2018) skriver i sin artikel att de äldre generationer har en vilja att återvända till sitt hemland, medan den yngre generationer av bosnier i diaspora inte ser en framtid i Bosnien. Många bosniska flyktingar som kom som unga till ett nytt land vill bygga ett nytt liv i Väst men trots det ändå behålla Bosnien som en del av sitt liv (Weine, et al., 1995). De bosnier som kände en tillhörighet till det nya landet, beskrivs bo nära sina familjer och släktingar (Handlos et al., 2015). Känslan av tillhörighet beskrivs starkt påverkas av att vara nära sin familj och ha sociala relationer i närheten (Handlos et al., 2015; Kristiansen et al., 2015, s. 9f). Att ha familj i värdlandet beskrivs även vara anledningen till att flyktingar inte vill återvända till hemlandet (Kristiansen et al., 2015, s. 9f). Utvecklandet av överstatliga samhällen och familjer beskrivs även möjliggöra att individer kan känna sig hemma hörd på flera olika platser i världen (Kristiansen et al., 2015, s. 11; Handlos et al., 2015).

Lynnette Kelly skriver i sin artikel om multikulturell teori (2003 s. 38f), där hon beskriver att flyktingar kan behålla sin individuella identitet och deras medlemskap i minoritetsgrupper i samhället samtidigt som de blir en del av ett större samhälle. Olika minoritetsgrupper i ett större sammanhang har fördelar, där det kan hjälpa till att bygga upp och stärka känslan av tillhörighet för personer som har tvingats att leva i exil samt kan även stärka enskilda medlemmar i gemenskapen (ibid.). Green (2018, s. 13) beskriver att idag känner bosnier som lever i exil en svag koppling till det bosniska samhället, vilket har gjort att många vill och försöker ha kvar kontakt med Bosnien. Ett vanligt sätt att behålla kontakt med sitt hemland är att föräldrar pratar med sina barn på modersmålet bosniska (Halilovich, 2014).

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer vi att presentera tre teorier som har hjälpt oss få ett nytt perspektiv och förståelse för bosniska flyktingars sociala nätverk. Pierre Bourdieus begrepp socialt kapital (1995) med Persson och Perssons (2016) vidareutveckling av begreppet är viktiga för att förstå hur det sociala nätverket samspelar och påverkar bosniska flyktingar på individ- respektive grupp-nivå. Teorin socialisation är väsentlig för att förklara hur bosniska flyktingars sociala nätverk påverkas och förändras till följd av socialisationsprocessen (Stier, 2004). Vår tredje teorin kulturell kompetens har vi valt för att få förståelse för hur bosniska flyktingar hanterar

kulturella skillnader och hur de applicerar den kulturella kompetensen för att skapa och utvidga sitt sociala nätverk i Sverige (Trygged 2013). Med hjälp av dessa teorier tillsammans kan vi redogöra för hur bosniska flyktingar beskriver sitt sociala nätverk och förändringar som skett över tid.

3.1 Socialt kapital

Pierre Bourdieu beskriver i sin bok de tre olika kapitalen är: ekonomiskt, kulturellt och socialt kapital (1995 s. 97). Bourdieu beskriver att olika egenskaper eller kapital förvandlas till symboliskt kapital som gör att andra kan känna igen dem och tillskriva dem ett värde (ibid.). Symboliskt kapital utmärker bland annat individens status och grupptillhörighet samt har en koppling till smak, ära och prestige (Jacobsson, Thelander & Wästerfors, 2010 s. 33; Giddens & Griffiths 2007, s. 122). Begreppet socialt kapital innebär de tillgångar och resurser en individ har i sitt sociala nätverk som individen kan nyttja när hon behöver dem (Rønning, R. & Starrin, B, 2010, s. 121f). Relationen bygger ofta på ömsesidigt erkännande och varaktiga kontakter, där man hjälper andra personer i sin närhet och visar dem omsorg samt deltar i gemensamma aktiviteter (Rønning, R. & Starrin, B, 2010 s. 32f). I gengäld får man omsorg och hjälp tillbaka.

Grunden till att en enskild individ besitter ett visst socialt kapital är att individen även har en koppling till ett kollektiv (Rønning, R. & Starrin, B, 2010 s. 39). Kollektivism präglar starkt samhällen, där människor redan den dag de föds införlivas i olika sociala grupper (Stier, 2019 s. 38). De sociala grupperna innebär en stark sammanhållning i gruppen och sätter höga krav på medlemmar att vara lojala (ibid.). I gengäld får medlemmar stöd och skydd genom livet. Många beskrivs ha ett grundkapital genom att ha växt upp i ett samhälle där ofta föräldrar och familjen är respekterade i byn samt där människor har en tillit till varandra (Rønning & Starrin, 2010 s. 121f). Individualism i samhället innebär dock svagare band mellan individer, där varje individ förväntas ta hand om sig själv och den egna familjen (Stier, 2019 s. 38f). Sverige står ut som en av dem anmärkningsvärt individualistiska samhällen (Samuelsson & Lindström, 2017 s. 140)

Det finns tre olika aspekter i begreppet socialt kapital kopplade till kollektivet. Det första är *bonding* som är anknytning mellan individer från samma krets, oftast familj eller etniska grupper

(Persson & Persson, 2016 s. 69). Den andra är *bridging*, som beskrivs vara en form av en vidare anknytning där individer som tillhör olika grupper kan nätverka och utveckla gemensamma intressen. Den sista aspekten som beskrivs är *linking* som innebär att grupper eller individer med olika status, makt och inflytande arbetar mot ett gemensamt mål för alla (ibid.). Socialt kapital innebär att individen har tillit till andra, vilket ger en känsla av trygghet och känsla av tillhörighet (Persson & Persson, 2016 s. 70). Dock om det sociala kapitalet är begränsat till en liten krets, det vill sägas bonding, finns det en risker att man inte har mycket kontakt med grupper utanför den inre kretsen (ibid.). Man kan även se andra grupper som en form av konkurrens, där man inte har ett intresse av att nätverka med den externa gruppen förutom när det gynnar det egna intresset (ibid.).

3.2 Socialisation

Stier (2004 s. 123f) hänvisar till Scollon och Wong Scollon (1995) som förklarar att socialisationsprocessen äger rum genom formaliserad utbildning men också genom informell påverkan. Med informell påverkan syftar man på kompisgrupper, sociala medier och reklam med mera. Socialisationsprocessen gör att kulturen överförs från en generation till nästa generation och på så sätt är den ett villkor för ett samhälles existens och fortsatta levnad (ibid.).

Man kan säga att socialisationsprocessen har olika fokus under uppväxten men också senare i vuxenlivet (Stier 2004, s. 124). Vi lär oss delar av kulturen, vad som är rätt eller fel, hur vi bör eller inte bör uppföra oss genom samspelet med andra människor. Mycket av detta lärde vi oss när vi var barn eller ungdomar. Dock innebär inte detta att socialisationsprocessen avtar som vuxna, utan vi får även nya upplevelser dagligen (ibid.). Socialisationen sker även när vi möter människor från andra länder här i Sverige, eller när vi själva reser till andra länder. Det som är en gemensam faktor för båda dessa fallen är att vi måste avvänja oss eller "avlära" oss vissa tankemönster och beteenden som ligger djupt rotade inom oss, samtidigt som vi lär oss nya. Detta för att fungera smidigare i sociala sammanhang (ibid.).

Stier (2004, s. 125f) refererar till andra böcker som han skrivit (1998/2003) och menar att de roller som man fått eller tillägnat sig genom socialisationsprocessen kommer i sin tur att bli en

del av identiteten. Stier menar vidare att det som ingår i dessa roller brukar vara språket, beteendemönster, normer och vanor. Identiteten införlivas och internaliseras med tiden vilket innebär att individen kommer att bli en del av den gemensamma kulturen som är en viktig källa till känslan av samhörighet men också trygghet för individen (Stier 2004, s. 125f). Socialisationen fortgår genom hela livet, där nya saker lärs in, vissa förändras eller modifieras medan andra glöms bort (Stier 2004, s. 126). Ett exempel på detta är när migranter blir tvungna till att gå igenom en så kallad "omsocialisation" för att kunna anpassa sig till den nya kulturen (Stier 2004, s. 127). En individs fördomar, stereotyper och attityder är ett resultat av social påverkan men också egna erfarenheter. Även föreställningar om rättvisa, moral, beteenden, könsskillnader och språk är något som påverkas. Dessa kognitiva kategorier internaliseras sedan och blir en del av individens inre referenssystem vilket innebär att kulturen blir både ett sätt att leva och tänka (ibid.).

Stier (2004 s. 127) hänvisar till Wellros (1998) som menar att den inlärd informationen från socialisationsprocessen blir i princip osynligt för en individ efter att den genomgått internalisationsprocessen. När individen betraktar sin verklighet som självklar utan att ifrågasätta den och märker därför inte den sociala påverkan som individen tidigare varit föremål för, kan man säga att personen gått igenom internaliseringsprocessen. Efter detta kommer individen att uppfatta sina värderingar som personliga uppfattningar utan att tänka på att dessa är ett resultat av socialisationen (Stier 2004, s. 127).

3.3 Kulturell kompetens

Trygged (2013 s. 216) refererar till Stier (2004) som menar att i Sverige ser man gärna på invandrare som kulturellt annorlunda men ändå homogen grupp. Detta trots att det inom gruppen "invandrare" finns en nationell, kulturell och utseendemässig mångfald. Den kulturella tillhörigheten brukar ofta bli en förklaring till varför det finns sociala problem bland invandrare. Invandrarnas avvikande kultur blir en slags förklaring till invandrares handlande. Det finns alltså ett kollektiviserat synsätt på invandrare (ibid.). Det beskrivs att människor oavsett kultur har samma behov av att få kärlek, respekt, säkerhet, mat och dryck. Dock är det också viktigt att förstå att människor från olika kulturella bakgrunder, förutom dessa ovannämnda likheter, har

specifika och unika behov, ideal och reaktionsmönster. Skillnaderna måste uppmärksammas och förstås, precis som likheterna (Trygged 2013, s. 216).

Kulturkompetens innefattar att individen har kompetens inom många olika områden såsom språk, värden, normer, lagar, sociala koder och trosföreställningar (Stier, 2019 s. 124f). Kulturell kompetens kan förstås utifrån dessa tre begrepp: kunskap, erfarenhet och tillhörighet. Kulturell kompetens i form av kunskap är när man har förståelse för kultur, det är något man kan lära sig (Trygged 2013, s. 216). Det är viktigt att förstå olika kulturella normer och sociala koder när man träffar människor från andra länder, då koderna kan avvika från det man är van vid. Olika människor har olika uppförandekoder beroende på kultur och att känna till dessa kan vara till stor fördel i möte med andra (ibid.). Det andra begreppet erfarenhet innebär att kulturell kompetens kan förvärfvas genom erfarenheter. Ett exempel på detta kan vara att man umgås med människor från olika kulturer (ibid.). Denna erfarenhet kan man också få genom att vara eller vistas i en miljö där andra kulturer finns. Det tredje begreppet tillhörighet innebär att man kan erholda kulturell kompetens genom att man har en viss tillhörighet, exempelvis "same" eller "bosnier". I det här fallet beror kompetensen på var du kommer ifrån, det vill säga land, region eller en viss grupp (Trygged 2013, s. 216).

Syftet med kulturell kompetens är att kunna hantera kulturella skillnader mellan människor och att förstå vilka reaktionsmönster och behov som är unika för individen och vilka som är kulturspecifika samt universella (Trygged 2013, s. 216f). Det är också viktigt att undvika felaktiga slutsatser om att en företeelse är typiskt för en viss kultur när det i själva verket är universellt bland människor eller just specifikt för den personen. Det viktigaste är inte att kunna allt om alla kulturer, utan att kunna inse och uppmärksamma kulturens eller religionens betydelse för en individ. Att ha kulturkompetens kan också innebära att man synliggör att människor kan ha olika synsätt på både problem och lösningar till dessa problem och att man därför borde ha flera olika lösningar, alltså att vara flexibel i sitt arbetssätt (Trygged 2013, s. 216f).

4. Metod

4.1 Inledning

I detta kapitel kommer vi att redogöra för författarnas förförståelse, metodologiska överväganden, urval och undersökningspopulation, metodens tillförlitlighet, databearbetning, etiska överväganden samt metodens förtjänster och brister.

4.2 Förförståelse

Inledningsvis, har studiens författare inga egna erfarenheter av att vara en flykting. Dock har författarna liknande etnisk bakgrund som intervjupersonerna. Exempelvis har studiens författare föräldrar som själva har flytt under kriget i Bosnien. Författarna har därför en viss kännedom om bosniska flyktingar sedan tidigare, främst från upplevelser berättade av anhöriga. Båda författarna hade förutfattade meningar om att bosniska flyktingar antingen enbart umgås med andra bosnier eller med svenskar och människor med annan etnisk tillhörighet. Det kan påverka omedvetet hur författarna ställer frågor vid intervjun och tolkar det inhämtade materialet. Vi har därför utformat en intervjuguide med öppna frågor för att minimera risken att våra förutfattade meningar gör frågorna styrande och snäva, som i sin tur kan påverkar vad intervjupersonerna berättar. Författarna har även sökt forskning för att erhålla kunskap om vilka bilder som har återgetts av andra bosniska flyktingar i tidigare forskning och att vissa upplevelser inte stämmer överens med det författarna har i sin förförståelse.

4.3 Metodologiska överväganden

Vi har använt oss av kvalitativ metod i vår studie i form av semistrukturerad intervju för att studiens syfte och frågeställningar riktar sig mot bosniska flyktingars beskrivningar av deras sociala nätverk. Detta eftersom i den kvalitativa metoden lägger man mer vikt vid ord, det finns alltså en induktiv syn på relationen mellan teori och forskning (Bryman 2018, s. 61f). Den kvalitativa metoden mäter individers uppfattningar, beskrivningar och subjektivt upplevda verklighet (Bryman 2018, s. 61f). Med kvalitativ metod kan vi således bättre förstå människors upplevelser och interaktioner i olika situationer (Bryman 2018, s. 62). Vi har valt att inte använda oss av kvantitativ metod eftersom den utgår från att den sociala verkligheten är objektiv med en deduktiv syn på relationen mellan teori och forskning (Bryman 2018, s. 61f). Dessutom består

kvantitativa undersökningar vanligtvis av ett frågeformulär som innehåller fördefinierade svarsalternativ, och respondentens svar blir därför begränsat till ett antal svarsalternativ (Barmark & Djurfeldt, 2020 s. 27f). Barmark och Djurfeldt (2020 s. 27) förklarar att med begränsade svarsalternativ, exempelvis enkäter, kan vi inte få en fullständig bild av respondenters erfarenhet och beskrivningar. Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer som vår metod. Vi har en intervjuguide (Bilaga 3) med framställda frågor för att hålla oss till specifika teman, dåtid, nutid och förändring över tid, som vi vill undersöka. Detta samtidigt som intervjupersonen har en stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt (Bryman 2018, s. 563). Med semistrukturerad intervju ges vi som intervjuare möjlighet att ställa följdfrågor, vilket möjliggör för oss att anknyta till något som intervjupersonen säger (Bryman 2018, s. 563f). I studien har sex intervjuer genomförts, där intervjuerna både skett virtuellt och fysiskt beroende på vad deltagarna har föredragit. Varje intervju pågick 45 minuter i genomsnitt.

4.4 Urval och undersökningspopulation

Vi har valt att använda oss utav målinriktat urval i vår studie. Enligt Bryman (2018) är ett målinriktat urval när deltagare väljs ut på ett strategiskt sätt för att kunna besvara en studies frågeställningar. I ett målinriktat urval väljer man inte ut intervjupersonerna slumpmässigt som i ett sannolikhetsurval eftersom man efterfrågar en specifik grupp i samhället som man vill undersöka (Bryman 2018, s. 496). Ett exempel på målinriktat urval som vi har använt oss av är kriteriestyrt urval. Kriteriestyrt urval innebär att individer väljs ut baserat på en eller flera kriterier (Bryman 2018, s. 498). För att delta i vår studie har vi haft dessa kriterier: man ska vara bosnisk flykting som kom mellan åren 1992–1995 och kunna komma ihåg hur det var de första levnadsåren i Sverige.

Ett annat tydligt exempel på målinriktat urval som vi har använt i vår studie är enligt Bryman (2018) snöbollsurvalet. Snöbollsurval är när forskaren väljer ut en liten grupp personer som är relevanta för forskningsfrågorna. Dessa personer föreslår därefter andra personer som de tror kan besvara frågeställningarna (Bryman 2018, s. 504). Snöbollsurval kan vara fördelaktigt när man vill hitta kopplingen mellan individer i ett nätverk (ibid.). Vi fick tips från vårt kontaktnät att vända oss till en bosnisk församling i en annan stad. Där fick vi tag i en kontaktperson som vi

upplevde kände en del medlemmar. Kontaktpersonen ville inte bli intervjuad men gick med på att hjälpa oss sprida vårt informationsbrev i den bosniska församlingen som i sin tur resulterade i att tre personer hörde av sig. Dessa personer tipsade sedan oss om flera olika personer som också hade möjlighet att delta och alla uppfyllde våra kriterier.

4.5 Metodens tillförlitlighet

Vi har använt oss av begreppen trovärdighet, överförbarhet, generaliserbarhet och pålitlighet för att kunna diskutera metodens tillförlitlighet (Bryman 2018, s. 467). Bryman förklarar att det första kriteriet trovärdighet betyder att det finns rådande regler som forskaren måste förhålla sig till under studiens utförande. Trovärdighet innebär också att de personer som deltagit i vår studie får möjlighet till att läsa resultatet för att kunna bekräfta att de har blivit förstådda rätt (ibid.). Vi har nog följt de kriterier och regler som krävs för att uppnå trovärdigheten i vår studie. Dessa kriterier har vi följt vi genom att informera våra intervjupersoner om syfte, frågeställningar, avidentifiering, sekretess och tystnadsplikt med mera. Intervjupersonerna har haft möjlighet att få ta del av det transkriberade materialet för att komma med synpunkter om vi återgett berättelserna rättvist och korrekt. Vi har frågat varje intervjuperson om de vill ha en kopia av det transkriberade materialet men alla deltagare har tackat nej. Någon av deltagarna föreslog att vi kunde skicka vår färdiga studie istället.

Nästa kriterium är överförbarhet och innebär att resultatet ska kunna överföras till andra sammanhang inom den sociala verkligheten (Bryman 2018, s. 468f). Svensson och Ahrne (2015) förklarar att man gör eventuella generaliseringsanspråk samtidigt som man gör noggranna bedömningar av resultatens överförbarhet till andra områden eller miljöer. Även om det inte går att generalisera resultat från kvalitativ forskning som man gör med kvantitativ forskning, betyder inte detta att generalisering är irrelevant (Svensson & Ahrne 2015, s. 27f). Inom kvalitativ forskning gör man i stället generaliseringsanspråk där man nog bedömer forskningsresultatets överförbarhet till andra områden och miljöer (ibid.). Resultaten av vår studie kan inte med säkerhet överföras till andra populationer av bosniska flyktingar eller andra grupper flyktingar eftersom vår population utgör en liten andel av bosniska flyktingar. Resultaten av beskrivningarna av det sociala nätverket kan därför endast vara ett resultat för vår undersökta

population. Ett annat sätt att bedöma överförbarheten är genom att se om resultatet är i linje med resultatet från andra studier (Svensson & Ahrne 2015, s. 27). Mycket av den tidigare forskning stämmer överens med vår studies resultat, vilket indikerar att vissa delar av resultaten kan ha en viss överförbarhet.

Det tredje kriteriet, generaliserbarhet, är något som är svårt att uppfylla när det kommer till kvalitativa studier med subjektiva berättelser (Bryman 2018, s. 484). För att resultaten ska vara generaliserbara måste vi bedöma om forskningsresultaten kan vara representativa för alla bosniska flyktingar (Rennstam & Wästerfors, 2015, s. 27f). Bryman (2018) menar att det är svårt att generalisera resultat från sådana studier eftersom de ofta består av en mindre mängd deltagare i en specifik miljö eller organisation och kan därför inte representera alla. För oss är det inte viktigt att kunna generalisera resultaten i vår studie, utan vårt mål var att få en djupare förståelse och kunskap om bosniska flyktingars sociala nätverk. Vi anser att det är viktigt att kunna ta del av beskrivningar om detta eftersom information och detaljer kanske hade försvunnit om studien gjorts på annat vis. Det finns inte så mycket forskning om just den bosniska flyktinggruppens sociala nätverk och vi hoppas att vi kan väcka mer intresse hos andra forskare att forska vidare på ämnet.

Bryman (2018) talar även om pålitlighet, som är det fjärde kriteriet och innebär att man redogör för forskningsprocessens alla steg för att kunna säkerställa en viss kvalitet (Bryman 2018, s. 468). För att uppfylla pålitlighets kriteriet har vi tydligt beskrivit vårt tillvägagångssätt i metodavsnittet i vår studie.

4.6 Databearbetning

Bryman (2018 s. 577f) menar att genom att spela in intervjuerna kan fokuset läggas på intervjupersonernas berättelser i stället för att skriva ned anteckningar. Ljudinspelningar ger möjlighet att i efterhand ta del av intervjupersonernas berättelser och att transkribera innehållet ordagrant efteråt (ibid.). Alla våra intervjuer har spelats in i form av ljudinspelningar. Ljudinspelningarna har sedan transkriberat ordagrant (Hjerm, Lindgren & Nilsson 2014, s. 31).

I vår studie har vi valt att använda oss utav analysmetoden tematisk analys då vårt syfte har varit att förstå hur bosniska flyktingar beskriver sitt sociala nätverk och vilka förändringar de beskriver över tid i sitt sociala nätverk. Vid en tematisk analys söker forskaren efter återkommande eller avvikande teman i empirin som kan besvara studiens frågeställningar (Bryman 2018, s.705). Författarna har därför läst igenom materialet ett fåtal gånger för att bilda sig en övergripande bild av det transkriberade materialet. Det transkriberade materialet har därefter lästs igenom ett flertal gånger för att kunna urskilja återkommande och gemensamma mönster i intervjupersonernas svar. Detta kallas för initial kodning och innebär att man översiktligt skapar nyckelord utan att lägga mycket tanke på helheten, det vill sägas generella kommentarer om materialet (Hjerm, Lindgren & Nilsson 2014, s. 37; Rennstam & Wästerfors 2015, s. 224). Därefter påbörjades en kodningsprocess, där vi har identifierat centrala nyckelord. Dessa centrala nyckelord har vi sedan fört in i olika kategorier. Vid detta moment, har vi använt oss av selektiv kodning som innebär att en större vikt lades vid detaljer (Hjerm, Lindgren & Nilsson 2014, s. 37; Rennstam & Wästerfors 2015, s. 224). En tabell konstrueras, där alla koder eller nyckelord samlade under respektive kategori. Vi har använt den här tabellen för att sedan skapa övergripande tre teman som vi senare använde för att presentera viktiga slutsatser i avslutande steget “summering” (Hjerm, Lindgren & Nilsson 2014, s. 40f).

Dessa tre övergripande teman, *bosniska flyktingars sociala nätverk de första levnadsåren*, *bosniska flyktingars sociala nätverk idag samt förändring i de bosniska flyktingarnas sociala nätverk över tid*, har vi valt ut med hjälp av våra frågeställningar. Vi har använt oss av ett abduktivt angreppssätt i vår studie och detta innebär att forskaren gör sig införstådd med den sociala verkligheten och världsbilden som deltagarna i studien beskriver utifrån deras perspektiv (Bryman 2018, s. 478f). Vi har bland annat valt våra teoretiska utgångspunkter utifrån vad som har framkommit av vår empiri. Detta för att vi har grundat vår analys i att förklara och förstå intervjupersonerna synsätt och perspektiv med hjälp av våra teoretiska beskrivningar (Bryman 2018, s. 479). Med abduktivt tänkande formulerar forskaren en vetenskaplig beskrivning och bör vara försiktig med att inte tappa kontakten med just intervjupersonernas upplevda och subjektiva verklighet (Bryman 2018, s. 478f).

Slutligen, reducerades delar av vårt insamlade datamaterial för att göra det mer begripligt. Vi avgränsade materialet genom att ta med de punkter som var mest relevanta och intressanta för våra frågeställningar, samtidigt som vi tog hänsyn till att inte ge en missvisande bild av materialet i sin helhet (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 228). I vår analys anknöt vi den bearbetade empirin till kunskapsläget och våra teoretiska utgångspunkter. När vi använde citat från intervjuerna följer vi Brymans (2018) anvisningar om att det i vissa fall kan vara nödvändigt att redigera citaten för att undvika upprepningar och göra dem mer begripliga. Vi undviker att ha med nödiga ord som “öh, uh, aa” samtidigt som vi rättar grammatiken för att läsaren inte enbart ska fokusera på grammatiska fel, utan mer på innebörden av citatet (Bryman 2018, s. 581). Vi är noggranna med att inte ändra innebörden av citaten när vi redigerar dem.

4.7 Forskningsetiska överväganden

Genom studiens utformning och utförandet har skadeaspekten beaktats med hjälp av forskningsetiska principer (Bryman 2018, s. 182, 173). I kunskapsläget framgår det att vårt urval av intervjupersoner är en grupp som har bevittnat krig och kan ha blivit utsatta för olika former av våld. Under studiens uppstart har därför författarna diskuterat och anpassat studies metod för att forskningen vi bedriver ska kunna vara etisk försvarbar och att skadeaspekterna för deltagarna ska vara minimala. Vi har exempelvis valt att inrikta oss på att studera gruppens sociala nätverk den första tiden i Sverige och idag istället för att undersöka deras liv i Bosnien. Detta för att undvika direkta frågor som berör kriget i Bosnien. Dock är vi fortfarande medvetna om att frågor kan väcka känslor och minnen som kan upplevas obehagliga för den enskilde. Vi har därför valt att ha öppna frågor, där den enskilde tillåts att svara på frågan i den omfattningen individens känner sig bekväm. Det är därför särskilt viktigt att förse deltagarna med information om deras rättigheter och studiens syfte utifrån de etiska forskningsprinciperna. För att minimera potentiella skade- och riskfaktorer har vi även noggrant övervägt och motiverat vår studie utifrån de fyra forskningsetiska principerna, vilket är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2018, s. 170f).

Informationskravet innebär att deltagare i en undersökning skall informeras om undersökningens syfte samt om deras roll i studien (Bryman 2018, s. 170f). Vi har informerat alla våra

intervjupersoner om undersökningens syfte och att deltagande i studien är frivilligt. Studiens deltagare har i god tid innan intervjun tagit del av informationsbrev (Bilaga 1), där studiens syfte, innehåll samt intervjupersonernas rättigheter beskrivs. Informationen har även getts till deltagarna muntligen vid intervjutillfällena, vilket har möjliggjort att deltagarna kan ställa frågor och framföra funderingar kring vår studie.

Det andra forskningsetiska principen, samtyckeskravet, är att deltagarna samtycker till deltagandet i studien och att information som framkommer under intervjun får endast användas till studiens forskning (Bryman 2018, s. 171). För att uppfylla samtyckeskravet har vi skrivit samtyckesblanketter (Bilaga 2) som har läst och skrivits på av samtliga deltagaren innan intervjuerna (ibid.). Dessutom har vi inhämtat muntligt samtycke från varje enskild deltagare i samband med intervjun (Bryman 2018, s. 171). Deltagarna har även informerats om att de har rätt att dra tillbaka sitt samtycke när som helst under studien (Bryman 2018, s. 170f).

Konfidentialitetskravet innebär att deltagarnas identitet och uppgifter ska hemlighållas, alltså avidentifieras (Bryman 2018, s. 170f). Detta har vi betonat i de inledande förord vid samtliga intervjuer och i informationsbrev (ibid.). För att hemlighålla deltagarnas identitet har intervjupersonerna benämnas med fiktiva namn. Detta för att inte riskera att undanröja uppgifter om deltagarna och för att bibehålla konfidentialitet (Bryman 2018, s. 170f).

Det sista forskningsetiska begrepp, nyttjandekravet, innebär att den insamlade information enbart får användas till vetenskapliga syften (Bryman 2018, s. 172). Informationen får exempelvis inte användas för vinstinriktat syfte eller i en annan utsträckning än studiens syfte (Bryman 2018, s. 172f). Det insamlade materialet har vi därför endast använt till vår studie och studiens syfte som har presenterats för deltagarna bland annat i informationsbrevet och samtyckesblanketten. Utifrån de övervägande vi har gjort anser vi att studien inte utgör ett omfattande ingrepp i deltagarnas liv.

4.8 Metodens förtjänster och begränsningar

En styrka med kvalitativ metod är att man betonar vikten av ord i stället för siffror (Bryman 2018, s. 455). Detta innebär således att vi kan få en djupare förståelse för hur individer uppfattar och upplever sin sociala verklighet genom att beskriva den (Bryman 2018, s. 62f). Enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) är kvalitativa intervjuer ett effektivt verktyg för forskaren att samla information om individers upplevelser, erfarenheter och synvinklar kring olika fenomen eller händelser (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 53). Vi upplever, precis som Bryman (2018) beskriver, att fördelarna med semistrukturerad intervju med intervjuguide som hjälp är att intervjuprocessen är flexibel. Respondenterna har stor frihet att svara hur de vill på våra frågor samtidigt som vi som intervjuare har frihet att ställa följdfrågor när vi tycker att det är lämpligt. Detta skapar ett fint samspel mellan intervjupersonen och intervjuaren (Bryman 2018, s. 563f).

Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) förklarar att i kvalitativa studier uppnår man trovärdighet och möjligheten till generalisering på ett annat sätt än med kvantitativa studier som oftast uppnår representativitet genom statistiskt korrekta urval (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 42). Intervjuar man ungefär sex till åtta personer, som vi har gjort, minskar man risken att vara beroende av enskilda individers personliga uppfattningar kring fenomen (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 42). Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) nämner även att sex personer ofta är för lite för att kunna uppnå en slags representativitet inom kvalitativa studier. Man brukar istället prata om mättnad, vilket innebär att man efter ett visst antal intervjuer börjar känna igen svaren kring de ämnena som studien berör (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 42). Eftersom vi hade sex intervjupersoner kan vi inte påstå att resultatet är representativt, det vi kan säga är dock att vi minimerat risken för att vårt resultat blir beroende av endast ett fåtal personer, alltså exempelvis en eller två individers beskrivningar av deras sociala nätverk. Utifrån den korta begränsade tiden vi har haft att genomföra studien och att det finns återkommande svarsmönster i våra intervjupersoners berättelser, bedömer vi däremot att studien, har uppnått en viss mättnad i förhållande till tidsaspekten. Detta då vi har under databearbetningen hittat gemensamma mönster i samtliga intervjupersoners svar.

Begränsningen med kvalitativa intervjuer är att en intervju kan ge en begränsad bild av ett fenomen, vilket oftast innebär att den måste kompletteras av en observation (Eriksson-Zetterquist

& Ahrne 2015, s. 53). Vi har därför lagt stor vikt vid tidigare forskning och arbeta med både internationell och svensk forskning. Den tidigare forskningen har vi använt oss utav i vår analys för att underbygga vårt resultat genom att dra parallell och jämföra med befintlig forskning. Tidigare forskning har både varit kvantitativ och kvalitativ för att minimera riskerna att vi får en alltför begränsad bild i vår studie.

En annan begränsning är att man som forskare måste reflektera över vad en utsaga från intervjupersonerna egentligen innebär. Människor gör många gånger annorlunda än vad de påstår och säger att de gör (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 53). Genom att komplettera med en observation kan man se just vad personerna gör (ibid.). Eftersom vår ena forskningsfråga krävde att intervjupersonerna skulle tänka sig tillbaka i tiden, de första levnadsåren i Sverige och hur deras sociala nätverk såg ut, blev frågan om observation omöjlig. Vi kunde såklart valt att göra kompletterande observationer till den andra forskningsfrågan om hur det sociala nätverket ser ut idag men valde att inte göra detta då vår studies syfte och frågeställningar är att undersöka de bosniska flyktingarna *beskrivningar* av det egna sociala nätverket. Vi har valt att vara vad Alvesson (2003) beskriver som "romantiker" kring hur vi ser på den information som vi fått del av, vilket innebär att vi förespråkar möjligheten till genuin kontakt med våra intervjupersoner, samt att vi har förtroende och tillit till det dem säger (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 53f).

5. Resultat och analys

5.1 Inledning

I detta kapitel kommer vi att presentera studiens intervjupersoner och analysera våra resultat genom att anknyta till kunskapsläget och våra teoretiska utgångspunkter: socialt kapital, socialisation och kulturell kompetens. Detta kommer att presenteras i tre övergripande avsnitt med tillhörande underrubriker. I temat "bosniska flyktingars sociala nätverk de första åren i Sverige" analyseras den empiri som berör beskrivningarna av hur intervjupersonerna skapade nya kontakter, hur det gick till samt med vilka personer de nätverkade med. Temat "bosniska flyktingars sociala nätverk idag" behandlar beskrivningar av hur intervjupersonerna umgås med familj och vänner idag, hur kontakter bibehålls samt känslan av samhörighet i Sverige. Slutligen behandlar temat "förändring i de bosniska flyktingarnas sociala nätverk över tid" beskrivningar

av hur språket bidragit till det sociala nätverket, hur intervjupersonerna gjort för att bibehålla den bosniska kulturen samt hur den svenska kulturen har påverkat det sociala nätverket.

5.2 Presentation av intervjupersonerna

Våra intervjupersoner är födda och bodde i olika delar i Bosnien. Alla intervjupersoner har flytt till Sverige på grund av kriget i Bosnien. Dock har färden till Sverige sett annorlunda ut för de olika intervjupersonerna, där vissa har kommit själva och vissa har anlänt med familjemedlemmar. Nedan presenterar vi dem lite mer ingående. Intervjupersonernas namn, likaså alla orter och annat som kan avslöja intervjupersonernas identitet, har givits fiktiva namn.

Ramiza, 47 år: Ramiza anlände ensam till Sverige år 1995. Hon var 20 år vid tillfället.

Mujo, 60 år: Mujo anlände till Sverige år 1993 med sin storebror Rifat och tre andra vänner. Han var 30 år vid ankomst till Sverige.

Svetlana, 56 år: Svetlana anlände ensam till Sverige år 1993. Hon var 26 år vid tillfället.

Almir, 60 år: Almir anlände till Sverige år 1992 tillsammans med sin hustru och två barn samt sin syster och bror. Han var 30 år vid tillfället.

Semira, 50 år: Semira anlände ensam till Sverige år 1993. Hon var 21 år gammal vid ankomst tillfället i Sverige.

Elvira, 67 år: Elvira anlände till Sverige år 1994 tillsammans med sin make. Hon var 39 år vid tillfället.

5.3 Bosniska flyktingars sociala nätverk de första åren i Sverige

5.3.1 Nätverkande med andra bosniska flyktingar

Alla intervjupersoner anlände till flyktinganläggningar runtom i Sverige, förutom Ramiza som hade en make som hade ankommit till Sverige tidigare. Intervjupersonerna beskriver att de bodde i flyktinganläggningarna tillsammans med flera andra flyktingar från forna Jugoslavien. Samtliga intervjupersoner vittnar om svårigheter att göra sig förstådda i samhället till följd av att de inte kunde det svenska språket. Flyktingarna från Bosnien hade även en avsaknad kunskap i det

engelska språket, vilket gjorde att de oftast var beroende av att en tredje part tolkar. Endast Semira beskriver att hon hade goda kunskaper i engelska för att göra sig förstådd med de svenska invånarna. Alla sex intervjupersoner beskriver att de umgicks till mesta dels med personer som var från forna Jugoslavien men också andra flyktingar på flyktinganläggningen. Många intervjupersonerna beskrev att man inte hade andra alternativ än att umgås med andra bosniska flyktingar. En av dem var Semira som menade att det inte fanns svenskar som man stötte på och kunde umgås med:

Vi hade inte många andra människor att välja på för att det fanns inga svenskar som bodde där [på flyktinganläggningen]. Bara två, tre personer som jobbade där som kom på dagtid. (Semira, 50 år)

Samtliga intervjupersoner beskriver att man även umgicks med andra bosniska flyktingar på samma flyktinganläggning eftersom den gruppen fanns geografiskt nära, talade samma språk, och hade samma kultur samt satt i samma livssituation. Detta vill vi belysa med ett utdrag från intervju med Mujo, där han menar att man umgicks med andra bosniska flyktingar eftersom man hade mycket gemensamt:

[...] Du umgås ju bara med dem som är närmast dig, och bosnier var ju närmast dig. Vi kom alla från kriget, utsatta och diskriminerade för det första. Levnadssättet och sättet att prata och tänka var ju mycket mer likt. Samma kultur, [även] religionen [...] (Mujo, 60 år)

Detta fenomen som Mujo beskriver kan förklaras av begreppet socialisation. Enligt Halilovich (2016) tvingades bosniska flyktingar att lämna sitt hem och leva i diaspora, vilket är även ett livsöde som intervjupersonerna i vår studie har gått till mötes. De roller som de bosniska flyktingar har fått genom socialisationsprocessen är i sin tur en del av deras identitet. I skapandet av roller ingår även språket, beteendemönster, normer och vanor (Stier 2004, s. 125f). Socialisationsprocessen för intervjupersonerna har skett i Bosnien eftersom de har levt hela sitt liv i Bosnien, vilket har gjort att deras roller samt identitet har formats och anpassats efter omgivningens normer och kultur i hemlandet (Stier 2004, s. 125f). Stier beskriver att identiteten införlivas vilket innebär att individen kommer att bli en del av den gemensamma kulturen som är

en viktig källa till känslan av samhörighet men också trygghet för individen (Stier 2004, s. 125f). Eftersom de bosniska flyktingarnas roll och identitet är formade och anpassade efter normer och kulturen i Bosnien, känns det familjärt och tryggt, att på liknande sätt som Mujo, söka sig till den gruppen av individer som har liknande kultur och normer samt identitet som en själv för att kunna uppleva liknande känsla av samhörighet och trygghet som man kände i hemlandet. Denna trygghet beskriver även Almir, där han upplever denna trygghet särskild viktig de första åren i Sverige:

Jo, det är jätteviktigt att ha det här sociala nätverket, speciellt i en sådan situation, när du lever i ovisshet... Hur länge stannar jag här? Vad händer imorgon? Man har ingen aning om framtiden. Det är väldigt viktigt att ha folk att prata och umgås med. För att glömma att man är flykting kan vara ganska svårt. (Almir, 60 år)

Att ha ett socialt nätverk beskrivs som viktigt för att man ska kunna erhålla emotionell uppskattningen och är extra viktig, som i Almir situation, när man är ny i ett främmande land (Huysmans et al., 2021). Enligt Huysmans et al., (2021) ger socialt nätverk individen känslan av att vara älskad, saknad, förstådd, sedd och värdefull. Det ger även individen känsla av att kunna luta sig tillbaka mot relationer samt att kunna känna en emotionell närhet och känsla av ömsesidig lojalitet i sina relationer (ibid.). Suter (2021) menar att det finns en tendens att vänskap bildas mer symboliskt på grunderna av gemensam religion, etnicitet eller ideologi för att stärka den enskildes egna självidentitet som är rotad i Bosnien (Suter, 2021, s 705), likt det vi har anfört med Almir och Mujos utdrag ur intervjun. I intervjupersonernas utsägan finns det även indikationer på att de sökte sig till andra bosniska flyktingar för att få emotionell närhet och stöd i att försöka förstå och tolka det som skedde under kriget i Bosnien samt även deras vistelse i Sverige. Detta vill vi belysa med ett utdrag ur intervjun med Svetlana:

[..] Det var det många ungdomar som också kom [till Sverige] och vi umgicks tillsammans. [Vi] gick ut och pratade inte mycket om kriget och sådant man blir spänd av... eller om man diskuterar något så var det bara så att vi var ledsna över det som hände och att det finns så dumma människor och [vi undrade] vem är det som gör så mot vårt land? [...] (Svetlana, 56 år)

Som i Svetlanas exempel var det sociala nätverk viktigt för de bosniska flyktingar skulle bland annat få tröst och stöd av varandra (Huysmans et al., 2021). Att ha ett socialt nätverk innebär också att individen även har ett socialt kapital. I våra teoretiska utgångspunkter beskriver vi socialt kapital som de tillgångar och resurser en individ har i sitt sociala nätverk som individen kan nyttja när hon behöver dem i utbyte mot hjälp och omsorg tillbaka (Rønning, R. & Starrin, B, 2010, s. 121f). I Svetlanas fall handlar det om att nyttja omsorg och ge andra ömsesidig omsorg i form av tröst, stöd och bekräftelse för att skapa en betydelse av sin tillvaro och upplevelser.

5.3.2 Sociala nätverk som en tillgång och resurs

Intervjupersonerna beskriver att de ofta sökte sig till personer som hade varit i Sverige längre än vad dem själva hade. Det framgår att de både sökte sig till bosniska flyktingar som hade varit längre i Sverige, och även människor från forna Jugoslavien som anlände till Sverige på 60-talet. Detta vill vi lyfta fram med ett utdrag ur intervju med Elvira, där hon beskriver att de bosniska flyktingar som hade ankommit till Sverige före henne var mycket hjälpsamma:

Då fick vi hjälp på något sätt. De hjälpte oss med vilken affär man ska handla på, var skolan låg som vi skulle till sen. De visade det, och de visade var läkare fanns, vårdcentralen också. Och vilken lokal och sånt. (Elvira, 67 år)

I Elviras intervju är det tydligt att hon var tacksam att det fanns personers som hade varit i Sverige längre än vad hon själv hade varit och visste en del om det svenska samhället. Elvira, liksom de flesta av de andra intervjupersonerna, beskriver att de bosniska flyktingarna var mycket hjälpsamma och ville hjälpa till. Utifrån begreppet socialt kapital kan fenomenet förklaras med att det sociala kapitalet är individens tillgångar och resurser i sitt sociala nätverk som individen kan nyttja vid behov (Rønning, R. & Starrin, B, 2010, s. 121f). Denna relation bygger ofta på ömsesidigt erkännande, där man hjälper andra personer i sin närhet och visar dem omsorg samt deltar i gemensamma aktiviteter (Rønning, R. & Starrin, B, s. 32f). I gengäld får man omsorg och hjälp tillbaka. Att intervjupersonerna drogs till att umgås med andra flyktingar

som hade mer kunskap om samhället var för att de kunde få hjälp vid behov i praktiska saker som vart vårdcentralen var men även omsorg och närheten i att vara ny i ett främmande land. Intervjupersonernas sociala kapital i form av tillgångar och resurser blir ännu tydligare i vissa av intervjupersonernas val av att umgås med andra jugoslaver som kom på 60-talet till Sverige. Intervjuperson Semira beskriver bland annat att hon drogs till denna målgrupp eftersom de kunde svenska språket bra. Ett annat exempel på detta är ett utdrag från intervju med Svetlana, där hon berättar att hon brukade gå till en gammal jugoslavisk förening:

[...] Vi hade inte så jättemycket pengar. Det var någon jättegammal jugoslavisk förening som fortfarande fungerade och det kom fortfarande olika människor, muslimer, serber och allt sånt... och i den föreningen kunde man spela kort och göra aktiviteter. Det var dem (som organiserade föreningen) som hade kommit för längesen till Sverige, mest var det makedoniska som kanske kom på 70 eller 80-talet och då var det TV på vårt språk, vi kunde inte svenska och så hade vi även tillgång till telefonen...så till exempel vi kunde ringa [vår familj i Bosnien] [...] (Svetlana, 56 år)

I citatet ovan beskriver Svetlana att hon umgicks med olika nationaliteter från forna Jugoslavien och att de brukade utföra aktiviteter tillsammans. Hon beskriver även att hon fick hjälp av föreningen i form av att de hade tillgång till TV på modersmål och telefon, som de bosniska flyktingarna kunde nyttja för att ringa sina anhöriga i Bosnien. Utifrån vår teoretiska utgångspunkt, socialt kapital, blir det tydligt att denna relation som Svetlana hade till medlemmar av förening byggde på ömsesidigt erkännande, där medlemmarna i föreningen hjälpte andra bosniska flyktingar och visade dem omsorg genom att bland annat erbjuda dem telefonsamtal till anhöriga i Bosnien samt bjöd in dem att delta i olika gemensamma aktiviteter. I gengäld deltog flyktingar i aktiviteterna samt visade dem omsorg och uppskattning tillbaka (Rønning, R. & Starrin, B, 2010 s. 32f).

5.3.3 Geografisk närhet och tillgänglighet

Av intervjuerna går det att urskilja vissa särskilda mönster i intervjupersonernas sociala nätverk de första åren i Sverige. Samtliga intervjupersoner tenderar att till mestadels umgås med andra

bosniska flyktingar på flyktinganläggningen eller andra utomstående jugoslaver. Majoriteten av intervjupersonerna beskriver att när dem började studera på SFI, träffade dem oftast människor med andra nationaliteter. De flesta upplevde det lättare att få kontakt med andra invandrare än svenskar i början. Detta skulle vi vilja belysa med ett utdrag ur intervju med Ramiza, där hon jämför kontakten med andra invandrare och svenskar:

Jag gick i skolan SFI men det var bara invandrare.. Bara läraren var svensk. Det var inte svårt att få kontakt med andra invandrare. Svenskar umgicks jag inte ens med (skrattar). Det var inte så att svenskar inte vill umgås med mig utan jag kunde ju inte svenska.
(Ramiza, 47 år)

Likasom Ramiza beskriver samtliga intervjupersoner att det inte var svårt att få kontakt med andra invandrare i skolan, arbetet och på fritiden. Det skulle vi vilja diskutera ytterligare genom att lyfta fram teorin kulturkompetens. Kulturkompetens innebär att individen har kompetens inom många olika områden såsom språk, värden, normer, lagar, sociala koder och trosföreställningar (Stier, 2019 s. 124f). Olika människor har olika uppförandekoder beroende på kultur och att känna till dessa kan vara till stor fördel i möte med andra (Trygged 2013, s. 216). Intervjupersonerna beskriver likasom kunskapsläget (Kolomova, Pasupathi & Wainryb, 2020, s. 1) att de hade erfarenheter av att umgås med olika nationaliteter i Bosnien, där bosniaker, serber och kroater med mera levde tillsammans. Detta kan ses som att bosniska flyktingar hade en viss kulturell kompetens med sig redan från Bosnien. Intervjupersonerna fick även en ny kulturell kompetens genom att de gick i samma klass på SFI med människor med andra nationaliteter. De erhöll därför en kulturell kompetens genom erfarenheter: att de vistades i miljöer där andra nationaliteter fanns samt umgicks med människor från andra kulturer som på SFI. Genom bland annat SFI blev mötet med andra invandrare naturligt och alldagligt, medan de flesta intervjupersonerna beskriver att man inte träffade svenskar på ett naturligt sätt.

Intervjupersonerna berättar att de svenskarna som de stötte på var SFI-lärare, socialarbetare, myndighetspersoner och anställda på flyktinganläggningen. Kontakt med svenskar utöver det beskrivs av alla intervjupersoner som begränsad, då man inte stötte på dem i början av vistelsen i Sverige. Samtliga intervjupersoner beskriver även att det största hindret med att nätverka med

svenskar var att de inte kunde det svenska språket. Två av intervjupersonerna beskriver att de skämdes över att prata svenska på grund av rädslan att de skulle bli hånade för att de säger fel ord. När intervjupersonerna sedan fick uppehållstillstånd och flyttade till egna lägenheter, beskriver majoriteten att de var lättare att nätverka med svenskar, då man faktiskt stötte på dem.

5.3.4 Nätverkande med andra grupper till följd av gemensamma intressen

Intervjupersonerna som nätverkande med svenskar, beskriver att det var lättare att nätverka om de hade gemensamma intressen. Detta vill vi belysa med ett utdrag från intervju med Svetlana, där hon beskriver att hon nätverkande med sina svenska grannar:

När jag flyttade in i min första lägenhet började jag prata med grannar och bjuda dem på kaffe och då bjöd dem även mig, och då pratade man eller man träffade någon i tvättstugan [...] (Svetlana, 56 år)

Svetlana började träffa på sina grannar i tvättstugan och bjöd hem dem. Det var lättare att nätverka med svenskar eftersom intervjupersonerna var inte längre geografisk avskilda från svenskar som när de bodde på flyktinganläggningen. Utifrån begreppet socialt kapital blev Svetlana liksom de flesta av intervjupersonerna en del av ett nytt kollektiv eller grupp som gör att de införlivas i en ny social grupp (Rønning, R. & Starrin, B, 2010 s. 39). Den sociala gruppen som Svetlana blev en del av kan beskrivas genom "vi som bor på ett visst bostadsområde" eller med uttrycket "grannar", vilket bildar en relation på ömsesidigt erkännande, där man hälsar på varandra i tvättstugan eller till och med bildar varaktiga kontakter där man umgås (Rønning, R. & Starrin, B, 2010 s. 32f).

Många intervjupersoner beskriver liknande upplevelser, där gemensamma intressen har gjort att de har nätverkat med svenskar trots att de inte kan språket bra. Två av intervjupersonerna nätverkande med svenskar på sitt arbete. De kvinnliga intervjupersonerna beskriver ofta att de nätverkande med svenskar genom att de träffades ute på lekplatser med respektives barn eller att intervjupersonernas barn umgicks med svenska familjers barn. Att intervjupersonerna nätverkande med svenskar genom gemensamma intressen är tydligt i Mujos utsägan:

Jag kunde inte mycket svenska, men jag spelade schack och de [svenskarna] accepterade mig av den anledningen... och de brukade kalla på mig vart de än skulle gå och till alla aktiviteter. Samtidigt tränade jag mig även på svenska genom att umgås med dem.. Det var tydligen ordförande från klubben som var min granne och han hade kommit ihåg att jag frågade om schack och det var han som skickade brevet i min postlåda... jag spelade turné med dem och då brukade jag i huvudsak vinna.. Och då såg de att jag kunde spela och ville ha med mig överallt. (Mujo, 60 år)

Mujo beskriver att han nätverkande och blev accepterad av svenskar eftersom han hade samma intresse för schack som dem. Detta trots att Mujo inte kunde bra svenska. Detta kan vi koppla till begreppet socialt kapital. Mellan Mujo och hans lagkamrater fanns de en ömsesidig erkännande till följd av gemensamt intresse. Denna kontakt var i början att bosniska flyktingar och svenska schack laget spelade mot varandra. Detta fenomen kan kopplas till begreppet bridging som innebär att individer som tillhör olika grupper kan nätverka och utveckla gemensamma intressen. När Mujo flyttade till egen lägenheten började han spela schack i Allsvenskan, vilket kan kopplas till begreppet linking, där grupper eller individer med olika status, makt och inflytande arbetar mot ett gemensamt mål för alla, som i detta fall är att vinna Allsvenskan och börja spela i en högre division (Persson & Persson, 2016 s. 69).

5.4 Bosniska flyktingars sociala nätverk idag

5.4.1 Vikten av familj

Frågar man intervjupersonerna hur deras sociala nätverk ser ut idag får man såklart blandade svar men det går att urskilja mer likheter än skillnader. Idag umgås de tillfrågade för det första med familjen som får en hög prioritering av alla intervjupersoner. När man pratar om familj handlar det oftast om kärnfamiljen, men det kan också vara släktingar som man har kontakt med över sociala medier. Huysmans et al (2021) förklarar att en individ får mest emotionell uppskattning från sin inre cirkel. Den här cirkeln består av de viktigaste personerna i individens liv som exempelvis familj, vänner eller släkt (Huysmans et al., 2021, s 3233f). För de flesta av våra

intervjupersoner räknas familjen som en tillräcklig umgängeskrets och ser även ut att ersätta de umgängen man hade förr. Detta utdrag är ett exempel som kan kopplas till vårt resonemang:

[...] Jag umgås mest nu med familjen. I Bosnien med min och min mans släkt. Jag umgås med min familj mer än vänner i Bosnien för att jag tycker att min familj är viktigare för mig än vänner... (Ramiza, 47 år).

Mujo och Ramiza beskriver att de ofta brukar höra av sig till sina släktingar genom exempelvis Facebook eller Messenger. Mujo beskriver även att inom hans religion är familjen på första plats, vilket går tydligt att urskilja i hans berättelse. Miller et al. (2002) och Weine, et al. (1995) förklarar att man som flykting har det svårt i vissa fall att hitta sin roll i ett nytt land. Många äldre flyktingar beskriver att deras enda hopp i det nya landet var att kämpa för sina barn och att se till att de har en bra och lyckad framtid i landet. Även om de flesta av våra intervjupersoner inte var särskilt gamla när de kom till Sverige går det ändå att urskilja ur berättelserna att mycket tillägnas till barnen och att efter att man har fått barn umgås man inte med vänner lika mycket. När barnen är små umgås man gärna med andra som också har små barn men intresset och människor man väljer att umgås med ändras med tiden.

5.4.2 Kontakt med andra kulturer

Samtliga intervjupersoner beskriver att de idag umgås med en hel del svenskar och att det har blivit fler svenska vänner under åren som har gått. Stier (2019) förklarar att kulturkompetens innebär att man som individ har kunskap om områden som språk, normer, lagar eller sociala koder (Stier, 2019 s. 124f). Det går att få kulturell kompetens genom att lära sig dessa olika områden, att det till sist blir en kunskap som man besitter (Trygged 2013, s. 216). Att känna till uppförandekoder i den kultur man möter kan vara till stor fördel i möte med andra (Trygged 2013, s. 216). Man kan se att våra intervjupersoners kulturella kompetens ökat med tiden eftersom de blivit exponerade för den svenska kulturen och kunskapen om uppförandekoder men också språket och kunskapen om normer har ökat med tiden, vilket har gjort det lättare att samtala och umgås med svenska vänner.

Detta förklarar Stier (2004) på liknande sätt genom socialisationsprocessen. Våra intervjupersoner genomgår från början en “omsocialisation” där de anpassar sig till den svenska kulturen (Stier 2004, s. 127). Socialisationsprocessen fortgår genom hela livet och när man möter människor från en annan kultur kan det hända att man “avlär” sig några tankemönster eller uppförandekoder för att samtidigt lära sig nya för att få kulturell kompetens och i sin tur fungera smidigare i mötet med andra (Stier 2004, s. 124). Vidare har vi ett utdrag ur intervjun med Svetlana som visar på en slags kulturell kompetens:

Intervjuare: Umgås du med svenska vänner idag?

Det gör jag, faktiskt. För att jag bor i Sverige umgås rätt så mycket med svenskar, jag har vänner åt alla håll. Både på jobb och privat svenskar vänner. (Svetlana, 56 år)

Intervjupersonerna beskriver även att man har fått vänner på arbetet. Semira, Almir och Svetlana är tre intervjupersoner som har god kontakt med sina svenska arbetskamrater och umgås även med dem på fritiden. Mujo har exempelvis svenska vänner på jobbet med umgås inte med dem på fritiden. Intervjupersonerna beskriver att de bland annat lärt känna människor på arbetet och att det nu mest handlar om att det inte finns så mycket tid för att umgås med människor utanför arbetet. Semira och Almir är intervjupersoner som idag umgås med fler svenskar än bosnier eller andra jugoslaver.

5.4.2 Känslan av tillhörighet

Ramiza, i kontrast till de andra intervjupersonerna, umgås inte med några svenskar alls. De tre resterande intervjupersonerna umgås med blandade nationaliteter. Varför det ser så blandat ut i de olika intervjupersonernas sociala nätverk idag kan bero på en rad faktorer. Att inte umgås med svenska vänner kan i Ramizas fall bero på, enligt Persson och Persson (2016) att det sociala kapitalet är begränsat till en liten krets, vilket kallas bonding. Det vi kan urskilja är att hon inte har mycket kontakt med andra utanför sin inre krets, alltså familjen. Detta kan innebära att det inte finns ett intresse av att nätverka med andra grupper om det inte gynnar det egna intresset (Persson & Persson, 2016 s. 70). Detta är ett citat från hämtat ur intervju med Ramiza, där hon svarar om sitt sociala nätverk på dåtiden:

[...] Och svenskarna efter ett tag när man var i Sverige frågade oss och mig “när ska ni åka tillbaka till Bosnien”?. De höll på så hära till och med 10 år efter att vi kom till Sverige. De la allt såna underförstådda kommentarer som gjorde att man distanserade sig ifrån dem [svenskar]...man kände sig inte så välkommen... (Ramiza, 47 år)

Att intervjupersonen, Ramiza, inte umgås med svenska vänner idag kan bero på erfarenheter som har rotat sig djupt i henne när hon var nyanländ flykting. DeBruin-Parecki och Klein (2003) samt Kelly (2003) nämner att kriget i Bosnien gjorde att sociala nätverk och familjer splittrades vilket även gjorde att bosniska flyktingar senare hade svårare med att lita på andra människor. Pasupathi och Wainryb (2020, s. 1f) förklarar att Bosniens historia har gjort att bosnier är speciellt känsliga mot etnisk diskriminering även när det bara handlar om subtila eller indirekta former av diskriminering.

Vi kan urskilja att känslan av samhörighet saknas hos exempelvis Ramiza och detta kan ha varit orsaken till att hon inte gått igenom samma socialisationsprocess som kanske andra intervjupersoner. Stier (2004) menar att de roller man tillägnar sig genom socialisationsprocessen blir en del av identiteten. Med tiden införlivas och internaliseras den här identiteten vilket innebär att individen blir en del av den gemensamma kulturen som även är en viktig källa till känslan av samhörighet och trygghet (Stier 2004, s. 125f). Vi kan urskilja ur exempelvis Ramizas beskrivning av hennes sociala nätverk idag att socialisationsprocessen har störts av tidigare erfarenheter och möten med vissa människor från det nya landet. En annan orsak till avsaknad känsla av samhörighet kan vara det som Kelly (2003 s. 45f) förklarar i sin studie, att bosniska flyktingar många gånger väljer aktivt att förbli isolerade eftersom de beskriver att vänskapsrelationer i det nya landet bara är tillfälliga medan de vänskapsrelationerna som dem hade i Bosnien är äkta. Ett exempel som visar att närvaron av samhörighetskänslan finns är Almirs beskrivning av sitt sociala nätverk idag:

[...] Jag vet inte. Jag har många kompisar och goda vänner från alla möjliga delar av världen, men det är mest svenskar. I och med jobbet och att man bor i ett område där det bara finns gamla skåningar. Men det är klart jag umgås med folk från gamla Jugoslavien

också. Men det är ingenting som man kan tänka på, utan hittar man någon som man har något gemensamt med så umgås man med dem helt enkelt. (Almir, 60 år)

Vidare kan vi se i de flesta intervjupersonernas beskrivningar är att de har tagit sig an nya roller, blivit mer bekväma och att de känner en större samhörighet med den svenska kulturen och Sverige idag. Handlos et al (2015 s. 12655) förklarar att bosnier som beskrivs bo nära sina familjer och släktingar beskrivs också känna en tillhörighet till det nya landet. Metivier, Stefanovic och Loizides (2018, 149f) beskriver i sin artikel att den yngre generationen, våra intervjupersoner inräknat, är mer benägna att försöka glömma trauman och påbörja ett nytt liv i Sverige. Dock försöker även den yngre personen likasom våra intervjupersoner upprätthålla en viss kontakt med sina bosniska rötter och landet Bosnien på olika sätt (ibid.). Vidare har vi kunnat urskilja att alla våra intervjupersoner umgås med bosnier eller vänner från forna Jugoslavien men att umgänget trots detta består av en mångfald av nationaliteter. Ett tydligt exempel på en bosnisk flykting som valt att skapa ett nytt liv i ett nytt land men som inte väljer bort det ena eller det andra, utan belyser innebörden av mänsklig kontakt är Elvira. Detta säger hon i intervjun:

[...] Ja, vänner. Nu är det en helt annan sak. Vännerna är från hela världen nu kan man säga. För att när man kan språket... [...] För det är det viktigaste för att man kan inte leva utan människor och kontakt med människor. Okej alla bosniska, men man ska umgås med alla andra också. (Elvira, 67 år).

5.4.3 Ett snävare socialt nätverk idag

Många av våra intervjupersoner understryker att det inte finns tid till att överhuvud taget umgås med människor som man gjorde innan. Idag har alla intervjupersoner kontakt med minst en annan bosnisk person som de ibland umgås med. Nästan alla intervjupersoner beskriver att de idag är upptagna med arbete, hemmet, barnen, barnbarnen och annat, vilket innebär att det inte finns tid till att umgås med vänner, bosniska som svenska. I Mujos citat kan vi tydligt urskilja att livet idag inte kretsar kring vänner och umgängen på samma sätt som förr:

Ibland kan jag träffa andra bosnier och prata med dem... men det är väldigt sällan nu. Jag har blivit mer som svensk...vi alla har det...vi har alla våra familjer, jobb att ta hand om och sånt...vi är alla mer för oss själva, man träffar sin familj ibland...mer än då hinner man inte. (Mujo, 60 år)

Samtliga intervjupersoner berättar att de inte längre umgås med de människor som de umgicks med när dem först kom till Sverige. Det beror för det mesta på att personer flyttar till en annan ort eller stad långt bort, vilket gör att kontakten, menar några av de tillfrågade, avtar med tiden. Det finns enligt intervjupersonerna även andra faktorer som har bidragit till att kontakten har avtagit, detta går att urskilja utifrån dessa citat tagna ur intervju med Almir:

Det är inte många... I princip är det ingen man har kontakt med längre. Det är som gammal kärlek liksom, man går vidare... för många har flyttat och bor någon annanstans. Det är ingen som bor i närheten, hade de bott här hade vi säkert umgåtts. (Almir, 60 år)

När de tillfrågade intervjupersonerna svarade på frågan om det idag är lika viktigt att umgås med andra bosnier fick vi reda på att ingen tyckte att det var lika viktigt längre. Några intervjupersoner förklarar att det numera inte har en lika viktig roll i deras liv om de umgås med bosnier eller inte. Idag umgås de tillfrågade, om de hinner, med människor som passar dem personlighetsmässigt vilket inte alls behöver vara kopplat till deras etnicitet eller nationalitet. Denna slutsats går även att finna i Huysmans et al. (2021) studie som förklarar att sociala nätverk kan förändras över tid för att människor bygger nya relationer och nya bekantskaper. Parallellt med detta förlorar man kontakten med andra. En del sociala nätverk varar hela livet medan andra försvinner när individens mål uppnåtts (Huysmans et al., 2021, s. 3224).

5.5 Förändring i de bosniska flyktingarnas sociala nätverket över tid

5.5.1 Det svenska språket och kulturen

Samtliga intervjupersoner beskriver att en av de största förändringarna i deras sociala nätverk har varit att de har lärt sig det svenska språket vilket har gjort att de har kunnat vidga sitt sociala

nätverk till att skapa relationer med andra nationaliteter, som bland annat svenskar. Av intervjupersoners berättelser framgår det även att de har lärt sig om kulturen, normer och sociala koder i Sverige, vilket har bidragit att de har kunnat etablera sociala nätverk med svenskar.

Ett exempel på detta är utdrag ur intervju med Svetlana, där hon berättar om att hon idag har lärt sig om den svenska kulturen, vilket har gjort att hon inte längre behöver vara rädd och försiktig i mötet med svenskar:

Javisst, för att jag lärt mig kulturen, den svenska kulturen, och sättet...på vilket sätt de tänker. I början är man rädd, man känner inte till något, liksom vad är det som är normalt eller hur ska dem tolka mig... man tänker mycket, som bosnisk då, när man inte har integrerat sig och så, det är svårt att jämföra, alla länder har sitt eget sätt att vara, att bete sig. Man kan till exempel inte översätta direkt [från bosniska till svenska]. Jag pratade med dem [svenskar] och jag sa något skämt på mitt språk och det var inte ett skämt hos svenskarna, de förstod inte. Man var lite försiktig. Men sen när man lär sig, då pratar man på [...] (Svetlana, 56 år)

Exemplet ovan visar att intervjupersonerna hade en avsaknad i det svenska språket, kulturen, normer och sociala koder de första åren i Sverige (Stier, 2019 s. 124f). Detta kan ses som en brist på kulturkompetens om den svenska kulturen. Intervjupersonerna hade varken kunskap om den svenska kulturen eller erfarenheter av att umgås med etniska svenskar. Detta eftersom intervjupersonernas miljöer har de första levnadsåren i Sverige varit begränsade till bland annat att umgås med andra bosniska flyktingar på flyktinganläggningen och andra invandrare på SFI.

Idag berättar intervjupersonerna att de har inga begränsningar när det gäller det svenska språket. De berättar även att de har god kännedom om den svenska kulturen eftersom de har umgåtts med svenskar och befunnit sig i samma miljöer som svenskar i samband med arbete bland annat. Med andra ord, intervjupersonerna har erhållit kulturell kompetens för att kunna förstå etiska svenskar, den svenska kulturen och det svenska samhället. Det framgår att alla intervjupersoner träffar svenskar främst på sitt arbete. Dock är det en tvetydig bild som ges av intervjupersonerna i vilken utsträckning de träffar svenska på sin fritid.

5.5.2 Bosniska kulturen bibehålls i det sociala nätverket

Samtliga intervjupersoner umgås fortfarande med andra bosnier men det som skiljer sig idag mot dåtiden är att intervjupersonerna inte längre endast umgås med bosnier för att man är från samma land utan för att man har gemensamma intressen. Trots att det finns en tendens att intervjupersonerna fortfarande umgås med bosnier, har intervjupersonen nätverkande med en bred variation av olika nationaliteter. Detta vill vi påvisa genom ett utdrag från intervju med Semira, där hon svarar på frågan om det är lika viktigt att umgås med andra bosnier idag som tidigare:

Ja, det är inte lika viktigt. Fast för mig är det viktigt att prata mitt språk, jag umgås ju med en kroatisk kvinna också jättemycket. Hon pratar samma språk så. Visst är det viktigt att använda sitt eget språk, men det gör jag med familjen. Men idag känner jag inte alls att jag behöver ha en speciell nationalitet för att kunna umgås med människor utan jag behöver en människa som passar min personlighet. (Semira, 50 år)

Semira liksom andra intervjupersonerna upplever det inte lika viktigt att umgås med andra bosnier. Dock upplever dem det viktigt att man talar det bosniska språket och att man har någon som man kan tala bosniska med. Samtliga intervjupersonerna poängterar även att de inte längre umgås med människor bara för att de är från Bosnien, utan att de väljer att umgås med personer som matchar deras intressen och karaktär. Det finns ett mönster i intervjuerna, där det framgår att intervjupersonerna har fortfarande intressen som är rotade i deras etniska tillhörighet. Det vill vi lyfta fram genom ett utdrag från intervju med Svetlana:

Intervjuare: Du sa att man måste ha vänner från hemlandet, varför är det så?

För att det är samma mentalitet, det skulle kännas tomt om jag bara umgicks med svenskarna, sättet som vad vi skrattar åt, det är annorlunda och det skulle man sakna och jag är uppvuxen där nere och har kommit till Sverige när jag var 27 år, så det finns kvar. Man lyssnar på musik fortfarande från hemlandet och då är det en helt annan musikstil än svensk musik faktiskt. Man går på konsert och så. Jag kan inte bara suddas bort mitt liv fram tills jag kom hit för det är denna gruppen som jag lyssnade på, sakerna som jag

gillade att göra och så. Då skulle man behöva sluta med allt om man bara umgicks med svenskar ... asså jag är ganska integrerad tycker jag också, men det kommer till exempel min favoritgrupp eller sångare från hemlandet då vill jag gå på konsert och då kan jag inte gå med svenskar dit. (Svetlana, 56 år)

Svetlana beskriver att hon har en bästa vän som är svensk, en som är polsk och en som är från Bosnien. Hon berättar att hon gör olika aktiviteter med vardera bästa vän. Dock lyfter hon fram att man måste ha vänner från forna Jugoslavien för att hålla kontakt med sina intressen som man har med sig från hemlandet. Detta kan bero på intervjupersonernas socialisationsprocess. Socialisationsprocessen beskrivs inte avta som vuxna, utan processen fortsätter genom hela livet. Socialisationen sker även när vi möter människor från andra länder och då måste vi "avlära" oss vissa tankemönster och beteenden som ligger djupt rotade inom oss, samtidigt som vi lär oss nya. Detta för att fungera smidigare i sociala sammanhang (Stier 2004, s. 124ff). Många av intervjupersonerna beskriver att de har ändrat sitt tankemönster och beteende och blivit mer "svenskar". Svetlana beskriver i ovanstående citat att hon upplever sig som integrerad i det svenska samhället. Trots detta har hon en vilja att utöva sina bosniska intressen. Detta kan förklaras genom att man har fortsatt ha kontakt med personer från forna Jugoslavien, dock i en mindre utsträckning. Man har även idag nära kontakt med svenskar och den svenska kulturen, vilket även påverkar identiteten genom socialisation. Intervjupersonerna beskriver att de umgås med andra bosnier och talar de sitt hemspråk samt utövar bosniska intressen, vilket gör att den "bosniska" identiteten hålls vid liv. Dock har denna identitet förändrats till följd av socialisationsprocessen där man har lärt in nya saker, vissa mönster har förändrats eller modifieras medan andra glöms bort (Stier 2004, s. 126).

5.5.3 Individualisering

Trots att intervjupersonerna beskriver att de har lättare att ta kontakt med svenskar och vidga sitt sociala nätverk med olika nationaliteter, så känner inte intervjupersonerna längre ett behov av ett stort socialt nätverk som tidigare. Samtliga intervjupersoner uppger att det viktigaste sociala nätverket är familjen och anhöriga. Sex av intervjupersonerna berättar även att de inte känner ett

större behov av att umgås med andra utanför familjen, generellt. En av dem som beskriver detta är Semira:

Man har bytt boende, man har bytt jobb, man har utbildat sig. Man träffar ju jättemånga människor. Intressen minskar, man har inte lika mycket tid att umgås privat längre med vänner, vänner från Bosnien eller bekanta från Bosnien. Nu koncentrerar man sig på familj. Och det är faktiskt så det är för alla tror jag. Det är inte bara för att jag är en bosnisk flykting som kommit hit och har bott här i 29 år utan så här är livet. (Semira, 50 år)

Semira reflekterar över sitt liv och sitt sociala nätverk. Hon berättar att hon inte har lika mycket intresse av att umgås med andra utanför sin familj. Semira, liksom fyra andra intervjupersoner beskriver att de tror att det är en naturlig del av livet att när man blir äldre har man ett mindre intresse av sociala kontakter utanför familjen. En av de intervjupersonerna som beskrev ett stort socialt nätverk i samband med schackintresset är Mujo. Mujo berättar likt Semira att han idag varken har tid eller ett intresse att umgås med andra utanför familjen. En möjlig ingång till detta fenomen är att intervjupersonerna har adapterat ett mer svenskt levnadssätt. Enligt Miller et al., (2002 s. 5) och intervjupersonerna levde man ett väldigt socialt liv i Bosnien. Utifrån teorin social kapital kan man se att i Bosnien levde man i ett mer kollektivt samhälle där man var beroende av andra. Man besökte därför ofta varandra och hjälptes åt (Miller et al., 2002 s. 5ff). I Sverige är det individualism i samhället som är dominerade, där det kännetecknas av ett svagare band mellan individer, där varje individ förväntas ta hand om sig själv och den egna familjen (Samuelsson & Lindström, 2017 s. 140; Stier, 2019 s. 38f). Genom socialisationsprocessen har intervjupersonernas identitet förändrats och många av intervjupersonerna vittnar om att de har blivit "mer svenska".

6. Avslutande diskussion

I detta kapitel kommer vi att sammanfatta det resultat som vi kommit fram till och återkoppla det till studiens syfte och frågeställningar. Vi kommer även i detta avsnitt kort att motivera studiens

betydelse. Avslutningsvis kommer vi att nämna förslag på fortsatt forskning samt andra områden att fördjupa sig vidare i ämnet.

Syftet med den här studien har varit att undersöka bosniska flyktingars beskrivningar av deras sociala nätverk med fokus på dåtid, nutid och förändring över tid. Intervjupersonerna beskriver att deras sociala nätverk de första levnadsåren bestod till mesta dels av människor som fanns på flyktinglägren som hade samma eller liknande bakgrund som intervjupersonerna själva. Språket var en avgörande faktor till att intervjupersonerna inte nätverkade med etniska svenska de första levnadsåren. Efter att de tillfrågade flyttat från flyktinglägren och fick en egen bostad samt sysselsättning i form av arbete och studier utökades deras sociala nätverk. Gemensamma intressen spelade även en stor roll till att intervjupersonerna nätverkade med etniska svenskar och andra nationaliteter.

Intervjupersonerna beskriver olika kring hur deras sociala nätverk ser ut idag. Av resultaten framgår det att cirka en tredjedel av de tillfrågade umgås mest med svenskar idag, hälften av intervjupersonerna umgås med både svenskar, bosnier och andra nationaliteter samt en sjättedel umgås endast med andra bosnier. Den största likheten som man kan urskilja är att samtliga intervjupersoner idag beskriver att de inte har kontakt med det sociala nätverk som de hade i början när de kom till Sverige. Samtliga beskriver även att de är upptagna med arbete, familj och hus vilket tar upp de mesta av deras tid. Familjen beskrivs av samtliga ersätta behovet av socialt umgänge.

Intervjupersonerna beskriver att den största förändringen över tid i deras sociala nätverk har varit att de upplever det idag mycket lättare att ta kontakt med svenskar i jämförelse med den första tiden i Sverige. De tillfrågade förklarar att språket och kännedom om den svenska kulturen, är de faktorerna som bidragit till en utbredning av olika nationaliteter i deras sociala nätverk över tid. Andra faktorer som är gemensamma och som har bidragit till förändring i det sociala nätverket har varit att intervjupersonerna väljer vänner med mer omsorg idag än de gjorde innan. Intervjupersonerna beskriver att den etniska tillhörigheten inte är längre viktigt för att de ska nätverka med en person. Det viktigaste beskrivs vara att individen har en passande karaktär samt liknande intressen och värderingar som intervjupersoner själva har.

Studien är väsentlig för att belysa just betydelsen av det sociala nätverket för bosniska flyktingarna i Sverige och dess förändring över tid. Denna studie är även viktig för att öka kunskap om det sociala nätverkets roll i etablering, känsla av trygghet och trivsel i ett nytt främmande land. Genom att intervjua personer som har varit tvungna att fly till ett främmande land med en okänd kultur kan vi utvinna en djupare kunskap om det sociala nätverkets roll i etablering i Sverige över tid. För socialarbetare kan forskning om betydelsen av det sociala nätverk möjliggöra att man som socialarbetare kan använda det sociala nätverket som ett verktyg för att skapa en trygg och meningsfull vardag för andra grupper som flyr sitt hemland. Socialarbetare är trots allt bland de första människorna som flyktingar möter. Att därför ha en förståelse för hur flyktingar upplever den sociala aspekten de första åren i Sverige kan öppna möjligheter för att exempelvis bemöta flyktingar på ett annat sätt eller organisera föreningar för att ge gruppen en meningsfull tillvaro i ett det nya landet.

I vår studie har vissa intressanta aspekter uppenbarats och frågor dykt upp hos oss författare som hade varit viktiga att undersöka närmare. Bland annat att undersöka djupare kring varför vissa människor med invandrarbakgrund inte känner en samhörighet med den dominerande kulturen efter en längre tid och att undersöka vidare om vilka individspecifika faktorer som göra att man utökar sitt sociala nätverk eller att man isolerar sig. Det som även hade varit intressant att undersöka är vilka faktorer som påverkar att bosniska flyktingars integrationsprocess och varför socialisationsprocessen kan se olika ut för olika individer.

7. Referenslista

Ahrne, Göran & Svensson, Peter. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2:5. uppl. Malmö: Liber.

Alvesson, Mats (2003) Beyond neopositivists, romantics, and localists: A reflexive approach to interviews in organizational research. *Academy Of Managment Reviews*, 28 (1), s 13-33

Appelqvist, M. (2000). 'Party politics and the Bosnian question: the Swedish decision to grant permanent residence', *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 26(1), pp. 89–108. doi: 10.1080/136918300115660.

Barmark, Mimmi & Djurfeldt, Göran. (2020). *Statistisk verktygslåda 0: Att förstå och förändra*

Bourdieu, Pierre. (1995) *Praktiskt förnuft*. Uddevalla: Daidalos AB.

Bryman, Alan. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. tredje upplagan Stockholm: Liber

DeBruin-Parecki, Andrea och Klein, Heather A. 2003. Stvaranje Prijateljja/Making Friends: Multimodal Literacy Activities as Bridges to Intercultural Friendship and Understanding. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*: 46(6):506-513
<https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/40017151> (hämtad: 2022-04-18)

Eastmond, M (2011). 'Egalitarian Ambitions, Constructions of Difference: The Paradoxes of Refugee Integration in Sweden', *Journal of ethnic and migration studies*, vol. 37, no. 2, pp. 277–295.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid&db=edsswe&AN=edsswe.oai.gup.ub.gu.se.110548&site=eds-live&scope=site> (Hämtad 2022-04-27)

Eastmond, M. (1998). 'Nationalist discourses and the construction of difference: Bosnian muslim refugees in Sweden', *Journal of Refugee Studies*, 11(2), pp. 161–181. Tillgänglig: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid&db=edsswe&AN=edsswe.oai.gup.ub.gu.se.69775&site=eds-live&scope=site> (Hämtad 2022-04-27).

Giddens, A. & Griffiths, S. (2007) *Sociologi*. 4., omarb. uppl. Lund: Studentlitteratur

Halilovich, Hariz. 2013. *Places of Pain: Forced Displacement, Popular Memory and Trans-local Identities in Bosnian War-torn Communities*. United States: Berghahn Books.
https://books.google.se/books?hl=en&lr=&id=6VIFAAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=Forced+Displacement,+Popular+Memory+and+Trans-Local+Identities+in+Bosnian+War-Torn+Communitie&ots=XYb7zIFSBp&sig=kFYafwaSOWDe0bKe4hnjjukFNWM&redir_esc=y#v=onepage&q=Forced%20Displacement%2C%20Popular%20Memory%20and%20Trans-Local%20Identities%20in%20Bosnian%20War-Torn%20Communitie&f=false (hämtad: 2022-04-20)

Handlos, Line Neerup; Fog Olwig, Karen; Bygbjerg, Ib Christian; Kristiansen, Maria och Norredam, Marie Louise. 2015. Return Migration among Elderly, Chronically Ill Bosnian Refugees: Does Health Matter? *International Journal of Environmental Research and Public Health*; 12(10): 12643-12661 (2015) DOI: 10.3390/ijerph121012643

Hertz, Andreas. 2015. Relational constitution of social support in migrants' transnational Social Networks; 40 (1); 64-74. DOI: 10.1016/j.socnet.2014.08.001.

Hjerm, M. Lindgren, S. & Nilsson, M. (2014) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2., [utök. och uppdaterade] uppl. Malmö: Gleerup

Huysmans, Minne; Lambotte, Deborah; Muls, Jael; Vanhee, Jan; Meurs, Pieter och Verte, Dominique. 2021. Young Newcomers' Convoy of Social Relations: The Supportive Network of Accompanied Refugee Minors in Urban Belgium. *Journal of Refugee Studies* 34(3):3221-3244.
<https://heinonline-org.ludwig.lub.lu.se/HOL/Page?handle=hein.journals/jrefst34&div=175>
(Hämtad: 2022-04-20)

Jacobsson, K. Thelander, J. & Wästerfors, D. (2010) *Sociologi för socionomer: en stående inbjudan*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Karamehic-Muratovic, Ajlina; Wai Hsein Cheah och Hisako Matsuo. 2016. Changing Oneself: Communication Factors and Psychological Responses in the Cross-Cultural Adaptation of Bosnian Refugees. *Journal of the Communication, Speech & Theatre Association of North Dakota*; 29 (1): 14-27.

Kelly, Lynnette. 2003. Bosnian Refugees in Britain: Questioning Community. *Sociology*: 37(1):35-49. <https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/42856492>. Hämtad: 2022-04-20.

Komolova, Masha; Pasupathi, Monisha och Wainryb, Cecilia. 2020. 'Things like that happen when you come to a new country': Bosnian refugee experiences with discrimination. *Qualitative Psychology*; 7(1) doi: <http://dx.doi.org.ludwig.lub.lu.se/10.1037/qup0000127>

Kristiansen, Maria; Kessing, Lue Linnea; Norredam, Marie och Krasnik, Alan. 2015. Migrants' perceptions of aging in Denmark and attitudes towards remigration: findings from a qualitative study. *BMC Health Serv Res*: 15 (225) <https://doi.org/10.1186/s12913-015-0901-5>

Metivier, Sean; Stefanovic, Djordje och Loizides, Neophytos. 2018. Struggling for and Within the Community: What Leads Bosnian Forced Migrants to Desire Community Return? *Ethnopolitics*;17(2):147-164. DOI:10.1080/17449057.2017.1349636

Migrationsverket (2021). *Historik - När vi läser svensk historia kan vi se hur grupper av människor invandrat till landet sedan flera hundra år tillbaka i tiden.* <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Migration-till-Sverige/Historik.html> (Hämtad 2022-04-27)

Miller, E. Kenneth E; Worthington, J. Gregory; Muzurovic, Jasmina; Tipping, Susannah och Goldman, Allison. 2002. Bosnian refugees and the stressors of exile: A narrative study. *American Journal of Orthopsychiatry*; 72(3): 341-354. DOI:10.1037/0002-9432.72.3.341

Persson, B. & Persson, E. (2016) *Inkludering och socialt kapital: skolan och ungdomars välbefinnande*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Povrzanovic Frykman, Maja. 2012. Struggle for Recognition: Bosnian Refugees' Employment Experiences in Sweden. *Refugee Survey Quarterly*; 31(1):54-79. DOI:10.1093/rsq/hdr017

Rennstam, Jens & Wästerfors, David. (2015). Att analysera kvalitativt material. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter. (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2:5. uppl. Malmö: Liber.

Riga, Liliana och Kennedy, James. 2012. 'Putting Cruelty First': Interpreting War Crimes as Human Rights Atrocities in US Policy in Bosnia and Herzegovina. *Sociology*. 46(5):861-875. <https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/43497321> (hämtad: 2022-04-15)

Rønning, R. & Starrin, B. (red.) (2011). *Socialt kapital: i ett välfärdsperspektiv*. 1 uppl. Malmö: Liber AB.

Samuelsson, Lars och Lindström, Niclas. 2017. On the Educational Task of Mediating Basic Values in an Individualist Society. *Athens Journal of Education*: 4(2): 137-147 <https://www.athensjournals.gr/aje> (hämtad: 2022-04-20)

Green, Sarah. 2018. 'All Those Stories, All Those Stories': How Do Bosnian Former Child Refugees Maintain Connections to Bosnia and Community Groups in Australia?. *Immigrants & Minorities*: 36(2): 161-177. DOI:10.1080/02619288.2018.147185

SCB (2022). *Asylsökande i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/asylsokande-i-sverige/> (Hämtad 2022-04-27)

Stier, Jonas (2004) *Kulturmöten: en introduktion till interkulturella studier*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Stier, Jonas. 2019. *Kulturmöten - En introduktion till interkulturella studier*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Suter, Brigitte. 2021. Social Networks and Mobility in Time and Space: Integration Processes of Burmese Karen Resettled Refugees in Sweden. *Journal of Refugee Studies*; 34(1): 700-717.

<https://heinonline-org.ludwig.lub.lu.se/HOL/Page?handle=hein.journals/jrefst34&div=38>.
(hämtad: 2022-04-16)

Thulesius, Hans och Håkansson, Anders. 1999. Screening for posttraumatic stress disorder symptoms among Bosnian refugees. *John Wiley & Sons Inc.*, 1999: Vol. 12 (1): 167-174.
<https://lup-lub-lu-se.ludwig.lub.lu.se/record/1268421> (hämtad: 2022-04-15)

Trygged, Sven. (2013) *Världen i Sverige I: Sven Trygged (red). Internationellt socialt arbete i teori och praktik.* Lund: Studentlitteratur.

Um, Mee Young; Rice, Eric; Lee, Jungeun Olivia; Kim, Hee Jin; Palinkas, Lawrence A. 2022. Suicidal ideation among North Korean refugees in South Korea: Exploring the influence of social network characteristics by gender. *Transcultural Psychiatry*. 59(1): 52-62.
doi:10.1177/1363461520935314

UNHCR. 2022. *Ukraine Situation*. <https://reporting.unhcr.org/ukraine-situation>. (Hämtad: 2022-06-04)

Weine, Stevan; Becker, Daniel F.; McGlashan, Thomas H.; Vojvoda, Dolores; Hartman, Stephen och Robbins, Judith P. 1995. Adolescent Survivors of "Ethnic Cleansing": Observations on the First Year in America. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*: 34(9):1153-1159. DOI:10.1097/00004583-199509000-00012.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2015). *Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter. (red.). Handbok i kvalitativa metoder. 2:5. uppl* Malmö: Liber.

Östman, M. (2008). *Migration och psykisk ohälsa*. Malmö högskola, Hälsa och samhälle. (FoU-rapport, ISSN 1650-2337 ; 3). Tillgänglig:
<http://mau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1410090&dswid=-2836> (Hämtad 2022-04-27)

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1:

Informationsbrev

Hej!

Vi är två socionomstudenter från Lunds Universitet som ska skriva vår kandidatuppsats, vilket anses vara det viktigaste momentet på hela utbildningen. Syftet med vår studie är att undersöka hur bosniska flyktingar beskriver sitt sociala nätverk de första levnadsåren i Sverige jämfört med hur de beskriver sitt sociala nätverk idag. Vi söker intervjupersoner som har möjlighet att beskriva och besvara frågor gällande detta i en intervju, antingen ansikte mot ansikte eller digitalt.

För att delta ska man ha varit tillräckligt gammal för att kunna komma ihåg och beskriva den första tiden i Sverige som bosnisk flykting. Deltagandet i studien är anonymt och deltagaren kan när som välja att avbrytas sitt deltagande i studien.

Tack för att du tog din tid att läsa vårt brev!

Med vänliga hälsningar,

Fatima och Selma

Fatima Ruznic

fa2602ru-s@student.lu.se

Selma Hodzic

se4637ho-s@student.lu.se

8.2 Bilaga 2:

Samtyckesblankett

Samtycke till deltagande i intervju som kommer att användas i en studie om bosniska flyktingars beskrivningar av deras sociala nätverk de första levnadsåren i Sverige i jämförelse med beskrivningar av deras sociala nätverk idag.

Nedan ger du ditt samtycke till att delta i intervju om din beskrivning av hur dina första levnadsår i Sverige som bosnisk flykting såg ut, hur du har det idag samt vilka förändringar som har skett i ditt sociala nätverk över tid.

Medgivande:

- Jag har fått information om studiens syfte och samtycker till att medverka i intervjun som kommer att användas i studien.
- Mitt deltagande är frivilligt och jag är medveten om att jag kan avbryta mitt deltagande när jag vill.
- Jag är medveten om att mina svar kommer att dokumenteras, bearbetas och analyseras.
- Jag samtycker till att mina svar och den information jag förmedlar kommer att publiceras i Lunds universitets publikationsdatabas och därmed vara tillgänglig för allmänheten att läsa.
- Jag är medveten om att jag kommer bli avidentifierad (anonym) och inga uppgifter om mig kommer ges ut.

Ort / Datum ..... Namnteckning .....

Namnförtydligande .....

8.3 Bilaga 3

Intervjuguide

Inledande bakgrundsfrågor

- Hur gammal är du?
- Vilket år anlände du till Sverige?
- Kom du ensam eller med andra?
- Hur såg ditt första boende ut i Sverige? (flyktningsläger?)

Tema: Dåtid

1. Kan du beskriva hur ditt sociala nätverk såg ut när du först anlände i Sverige?
2. Beskriv hur det var för dig att lära känna nya människor i Sverige?
3. Var det lätt eller svårt att få kontakt med svenskar (på skolan, arbete och fritiden)?
Förklara.
4. Vilken bakgrund hade de personer som du umgicks mest med under denna tidsperiod?
5. Hur viktigt var det för dig att ha någon att umgås med?
6. Upplevde du att det var viktigt att umgås med andra bosnier under den här perioden?
7. Finns det något mer du skulle vilja säga?

Tema: Nutid

1. Hur ser ditt sociala nätverk ut idag?
2. Vilka människor har du runtomkring dig idag som betyder mycket för dig? Beskriv.
3. Vilken bakgrund har de människor som du umgås mest med idag?
4. Umgås du med svenska vänner, varför/varför inte?
5. Hur ser din relation ut med dem du umgicks med de första levnadsåren i Sverige idag?
6. Upplever du det som viktigt att ha kontakter med andra bosnier idag?
7. Finns det något mer du skulle vilja säga?

Tema: Förändring över tid

1. Vad är de största likheterna och skillnaderna i ditt sociala nätverk de första levnadsåren kontra nutid?
2. Upplever du det lättare att nätverka med svenskar idag i jämförelse med de första åren i Sverige?
3. Var det viktigare för dig att ha bosniska vänner de första levnadsåren eller känner du att det är viktigare nu?
4. Vad tror du har bidragit till att ditt sociala nätverk förändrades med tiden?
5. Finns det något mer du skulle vilja säga?

Avslutande frågor:

1. Är du nöjd med ditt sociala nätverk i Sverige idag?
2. Finns det något mer du skulle vilja säga?
3. Tycker du vi missat något som du anser är viktigt?